

Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering 20 år

Susann Simolin

Susann Simolin är journalist (fil. kand) och statsvetare (fil. mag.). Hon har arbetat som journalist på Göteborgs-Posten och är sedan 2008 informationsansvarig vid Ålands fredsinstitut. Under åren på fredsinstitutet har hon mött många internationella grupper och personer med intresse för hur det så kallade Ålandsexemplet och dess komponenter kan användas som inspiration vid internationell konfliktlösning. Dessa möten har inspirerat henne till forskning med syfte att bättre förstå varför det finns ett sådant internationellt intresse och vad det är som anses vara intressant. 2018 publicerades hennes artikel "The aims of Åland and Finland regarding a new Act on the Autonomy of Åland" i fredsinstitutets e-tidskrift Journal of Autonomy and Security Studies (JASS). Hon arbetar just nu med ett forskningsprojekt om Ålandsexemplets användning i internationell konfliktlösning, med finansiering från Ålands kulturstiftelse och Ålands lagtings jubileumsfond.

Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering 20 år

Susann Simolin

Rapport från Ålands fredsinstitut
Report from the Åland Islands Peace Institute
Nr 1–2018

ISSN 1797-1845 (Tryckt)
ISSN 1797-1853 (Online)
ISBN 978-952-5265-86-6 (Tryckt)
ISBN 978-952-5265-87-3 (Online)

Utgiven av Ålands fredsinstitut
Hamngatan 4, AX-22100 Mariehamn, Åland, Finland
Tel. +358 18 15570
peace@peace.ax www.peace.ax

Denna rapport kan laddas ner från www.peace.ax

© Susann Simolin, 2018

Tryckt i Mariehamn, Finland av Ålands fredsinstitut 2018

Utredningen har gjorts på uppdrag av och med finansiering från kontaktgruppen mellan Finlands utrikesministerium och Ålands landskapsregering.

Förord

Kontaktgruppen mellan Finlands utrikesministerium och Ålands landskapsregering grundades 1998 och firar därmed 20-årsjubileum 2018. Gruppen är ett exempel på en institutionell lösning för att möta behoven av kontakt och kommunikation mellan Åland och Finlands regering i frågor om internationella relationer och diplomati. Rapporten ”Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering 20 år” har gjorts på uppdrag av kontaktgruppen för att sammanfatta och analysera erfarenheterna och därmed kunna tänka på framtiden på ett reflekterande och mångsidigt sätt. Rapportens författare, Susann Simolin, har systematiskt behandlat ett omfattande skriftligt material som kompletterats med intervjuer med en lång rad personer på båda sidorna av Skiftet. Vi är djupt tacksamma till alla dessa personer vars namn framgår i texten som har intervjuats och tagit sig tid att dela med sig av sin erfarenhet och visdom för att berika rapporten.

Kontakt och informationsutbyte mellan Finland och Åland finns på många olika nivåer och fyller olika behov. Ålandslösningens välkända komplexitet som en konstitutionell och samtidigt en folkrättslig regim gör det nödvändigt med innovativa lösningar. Idag framstår grundandet av kontaktgruppen som en förutseende och tidsenlig idé och som ett viktigt verktyg i relationerna mellan staten och de självstyrda öarna mitt i Östersjön.

Sia Spiliopoulou Åkermark
Direktör
Ålands fredsinstitut

Kaija Suvanto
Rättschef
Finlands utrikesministerium

Dan E. Eriksson
Förvaltnings- och utvecklingschef
Ålands landskapsregering

Sammanfattning

Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering grundades 1998 och firar därmed 20-årsjubileum 2018. Gruppen bildades efter att Åland länge efterfrågat en sådan grupp och utrikesministeriet med utrikesminister Tarja Halonen i spetsen omfattat idén.

Kontaktgruppens syfte är att ”utveckla och öka Ålandsexemplets användning i internationella sammanhang samt ... att också på annat sätt öka informationen om samt kontakterna till Åland”.

Gruppen har genom åren fört fram Ålandsexemplet genom seminarier, genom att samarbeta om besök och genom att försöka se till att utrikesministeriets anställda och beskickningarna får kunskap och tillgång till uppdaterad information. En viktig uppgift har varit att se till att korrekt information om Åland ska finnas på olika hemsidor. Gruppen har varit ett forum för kontakt mellan Åland och utrikesministeriet och har också haft kontakt med andra ministerier och organisationer i Finland.

Gruppen har i alla år hållit fast vid sina syften och de flesta av de mål som fanns redan i den första verksamhetsplanen (2002–2003). Över tid har dock agendan vidgats betydligt, och intervjuer har visat att senare medlemmar i gruppen har en bredare syn på gruppens funktioner och mandat än vad som var fallet under de tidiga åren. Från att i början ha varit fokuserad på att använda och informera om Ålandsexemplet i världen, har med tiden frågor som rör Ålands, svenskans och demilitariseringens status fått allt större utrymme på agendan. Från 2012 fördjupades agendan vidare genom att traktatsrättsliga frågor började diskuteras i detalj. Samtidigt som agendan vidgats och fördjupats har de områden som dominerade vid starten proportionellt sett fått mindre utrymme.

Gruppens medlemmar anser fortfarande att det är en viktig uppgift att informera om Ålandsexemplet, men utifrån de intervjuer som gjorts är frågan om inte själva kontaktytan mellan Åland och utrikesministeriet och i viss mån också dess möjliga påverkan på kontakterna mellan Mariehamn och Helsingfors mer allmänt, betraktas som viktigare. Gruppen har med åren blivit en plattform för regelbundna och förtroendefulla kontakter, och har kunnat förebygga att problem uppstår, eller underlätta när problem uppstått som behövt lösas, främst mellan utrikesministeriet och Åland, men i viss mån också bredare än så. Att gruppens möten också ger tjänstemän tillfälle att på detaljnivå diskutera aktuella internationella avtal som Åland berörs av, lyfts också fram som en viktig funktion som tillkommit på senare år.

I denna utredning kartläggs, på basen av protokoll, verksamhetsplaner, verksamhetsberättelser och intervjuer, kontaktgruppens mål och hur dessa förverkligats, vilka som deltagit i arbetet och hur samarbetet förlöpt, vilken betydelse gruppens arbete har haft för kunskapsspridningen om Ålandsexemplet samt vilka som varit höjdpunkterna och svårigheterna i kontaktgruppens arbete – under 20 år.

Abstract

The Contact Group between the Finnish Ministry for Foreign Affairs and the Government of Åland was founded in 1998. It is celebrating its 20th anniversary in 2018. The group was formed after Åland's long-standing request for such a group, The Ministry for Foreign Affairs endorsed the idea with then Foreign Minister Tarja Halonen at the forefront. The purpose of the Contact Group is to "develop and increase the use of the Åland Example in international contexts as well as to further enhance information about and contacts with Åland".

Throughout the years, the group has presented the Åland Example through seminars and collaborating on visits, and by trying to ensure that the employees and missions of the Ministry for Foreign Affairs have access to knowledge and updated information. An important task has been ensuring that sufficient information about Åland is available on different websites. The group has been a forum for contact between Åland and the Ministry for Foreign Affairs and has also had contact with other ministries and organisations in Finland.

The group has maintained its aims and most of the goals that were originally laid out in the first activity plan of the group (2002–2003). Over time, however, the agenda has widened significantly. Interviews have shown that later members of the group have a broader view of the group's functions and mandate than was the case in the early years. In the beginning, the group focused on disseminating information about the Åland Example around the world. Over time, the agenda has started to include issues concerning the status of Åland, the Swedish language, and demilitarisation. Since 2012, the agenda has been further deepened by treaty issues starting to be discussed in detail. Alongside the widening and deepening of the agenda, the topics that dominated at the start are assigned proportionally less space in the work of the group.

The members of the group still consider the importance of the dissemination of information about the Åland Example. However, based on interviews, the issue of contact between Åland and the Ministry for Foreign Affairs and, to a certain extent, the possible impact on contacts between Mariehamn and Helsinki more generally is considered to be even more important. According to interviews, the group has become a platform for regular and trustworthy contacts over the years, and has been able to prevent problems from occurring. It has also been able to facilitate the resolution of problems, mainly between the Ministry for Foreign Affairs and Åland, but to some degree, also broader than that. The group's meetings also give officials the opportunity to discuss in detail the current international agreements by which Åland is affected. This is also highlighted as an important feature that has been added in recent years.

On the basis of protocols, activity plans and reports, as well as interviews; this report identifies the objectives of the contact group and how they were implemented; who participated in the work and how the cooperation was conducted; what significance the group's work has had on the dissemination of knowledge about the Åland Example; and the highlights and difficulties in the contact group's work over the last 20 years.

Innehåll

1. Inledning.....	8
2. Grundandet	11
3. Gruppens sammansättning.....	14
4. Gruppens verksamhet	18
4.1 Högnivåseminarier	19
4.2 Besök och föreläsningar	21
4.3 Initiativ vid internationella organisationer	23
4.4 Informationsspridning.....	24
4.5 Analyser och utredningar.....	24
4.6 Andra frågor av intresse för Åland: De internationella avtalen, säkerhetspolitiken och självstyrelsen	25
5. Gruppens syften och funktioner	29
6. Gruppens interna och externa relationer	32
7. Summering	35
Referenser.....	37
Bilaga I. Förteckning över intervjuer.....	37
Bilaga II. Förteckning över seminarier.....	38

1. Inledning

Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering grundades 1998 och firar därmed 20-årsjubileum 2018. Ålands fredsinstitut har fått i uppdrag att göra en utredning över kontaktgruppens första 20 år. I uppdraget ingår att kartlägga gruppens mål och hur dessa förverkligats, vilka som deltagit i arbetet och hur samarbetet förlöpt, vilken betydelse gruppens arbete har haft för kunskapsspridningen om Ålandsexemplet samt vilka som varit höjdpunkterna och svårigheterna i kontaktgruppens arbete.¹

Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering presenteras kort på de båda deltagande parternas respektive hemsida. På utrikesministeriets hemsida kan man hitta följande presentation av kontaktgruppen. ”Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering tillkom år 1998 genom beslut av utrikesminister Tarja Halonen. Kontaktgruppen har tillsatts i syfte att utveckla och öka Ålandsexemplet användning i internationella sammanhang samt i syfte att också på annat sätt öka informationen om samt kontakterna till Åland.” På utrikesministeriets hemsida finns också kontaktgruppens verksamhetsplan för 2018.²

- 1 Beställarna av rapporten, utrikesministeriet och Ålands landskapsregering, har givits tillfälle att kommentera utredningen och inkomna synpunkter har i möjligaste mån beaktats. Utredaren och Ålands fredsinstitut tar dock ansvaret för innehållet i rapporten, vilket inte nödvändigtvis överensstämmer med utrikesministeriets eller Ålands landskapsregerings ståndpunkter. Utredaren arbetar på Ålands fredsinstitut, vars direktör är medlem i kontaktgruppen, och utredaren har själv deltagit i två möten med gruppen. Det gör att utredaren hade viss insyn i gruppens arbete redan från början, vilket har underlättat arbetet, och innebär också att utredaren inte kan betraktas som helt fristående.
- 2 (Finlands utrikesministerium 2018)

På Ålands landskapsregerings hemsida beskrivs gruppen i aningen längre ordalag: ”Ålands landskapsregering deltar tillsammans med utrikesministeriet i en kontaktgrupp. Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering tillkom år 1998 genom beslut av dåvarande utrikesminister Tarja Halonen. Medlemmarna i gruppen – vilka tillsätts av utrikesministeriet och landskapsregeringen – innehar uppdraget tills vidare. Syftet med kontaktgruppen är att utveckla och öka Ålandsexemplet användning i internationella sammanhang och att i övrigt öka informationen om samt kontakterna till Åland”.³

Utöver dessa texter samt seminarierapporter från vissa av de seminarier som gruppen ordnat genom åren, finns det inte särskilt mycket offentlig information om kontaktgruppen att tillgå. Tidigare forskning som berört kontaktgruppen har därför i stor utsträckning baserat sig på intervjuer. I denna tidigare forskning är det inte gruppen i sig som stått i fokus, utan snarare frågan om hur Åland respektive Finland använder sig av och förhåller sig till det så kallade Ålandsexemplet.⁴

Begreppet ”Ålandsexemplet” brukar användas i sammanhang där man vill lyfta fram Åland som ett möjligt exempel på en minoritetslösning och som inspirationskälla och/eller verktyg i konfliktlösningsprocesser i olika delar av världen. I Ålandsexemplet ingår de tre beståndsdelarna, eller komponenterna, självstyrelse, skydd

3 (Ålands landskapsregering 2018)

4 Se ”Det internationella kortet – altruism och egennytta som skäl att föra fram Ålandsexemplet” (Granlund, 2010), ”Ålandsexemplet komplexitet, flexibilitet och kontinuitet” (Öst 2012), ”The Åland Example as Norm Entrepreneurship” (Wigell, 2013), ”The Autonomy of the Åland Islands” i publikationen *The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution* (Stephan, 2011). Se även ”Islands of Identity” där Ålandsexemplet diskuteras i relation till regional historieskrivning och identitetsskapande. (Edquist och Holmén 2015)

för språk och kultur samt demilitarisering och neutralisering.⁵ Det är oklart när begreppet myntades. Wigell liksom Britt Inger Wahe, som var kontaktgruppens sekreterare i många år, härleder idén tillbaka till 1980-talet, och särskilt 1984 när Röda korset och Röda halvmånen höll en fredskonferens i Mariehamn. Det var, enligt källorna, då som begreppet ”Fredens öar” uppkom, men relationen till begreppen ”Ålandsmodellen” och ”Ålandsexemplet” är oklar.⁶

Enligt Roger Jansson, som under många år arbetat med Ålandsexemplet bland annat i egenskap av lantråd, talman och riksdagsledamot samt som tidigare medlem i kontaktgruppen, aktualiserades Ålands potential för konfliktlösning under senare delen av 80-talet, i och med Sovjetunionens begynnande kollaps, då frågor uppstod om hur man skulle hantera minoriteter och nationella grupper när nya nationsgränser uppstod eller återuppstod. I början talade man i dessa sammanhang om Ålandsmodellen, men idén om en färdig modell togs inte väl emot, och man övergick istället till det öppnare begreppet Ålandsexemplet.⁷

I rapporten ”Det internationella kortet – altruism och egennytta som skäl att föra fram Ålandsexemplet”, använder Granlund teorier om normentreprenörskap för att analysera hur åländska politiker använt Ålandsexemplet. Teorierna handlar kort sagt om hur små stater kan

välja att föra fram vissa normer för att försöka påverka internationell politik.⁸ Granlund kommer fram till att också självstyrda Åland använder normentreprenörskap, men inte för att påverka internationellt utan nationellt. I rapporten, som baseras på intervjuer, analyserar Granlund vilka motiv åländska politiker har för att föra fram Ålandsexemplet i internationella sammanhang. Hans slutsats är att det beror både på altruism – en uppfattning om att Åland har något att lära andra vad gäller konfliktlösning och minoritetsskydd – och egennytta, då internationella kontakter kan stärka Ålands förhandlingsposition visavi Finland när det gäller att behålla och utveckla den åländska självstyrelsen.⁹ Granlund noterar att det från åländskt håll finns en uppfattning om att det ska finnas en nytta på hemmaplan med att föra fram Ålandsexemplet internationellt, vilket han kallar ”Ålandsnyttan”.¹⁰

I publikationen ”The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution” skildras nordiska diplomaters och forskares syn på hur Ålandsexemplet har använts i olika delar av världen. På basen av dessa analyser drar Öst i rapporten ”Ålandsexemplet komplexitet, flexibilitet och kontinuitet” slutsatsen att finländska diplomater sällan aktivt lyfter fram Ålandsexemplet. Hon skriver vidare att den blygsamma linjen ibland gränsar till rent osynliggörande av Ålandsexemplet.¹¹

I artikeln ”The Åland Example as Norm Entrepreneurship” analyserar Wigell finländska aktörers motiv till att använda Ålandsexemplet i internationella sammanhang.¹² Också Wigell drar slutsatsen att användandet av Ålandsexemplet har viktiga politiska effekter för Åland på ett nationellt plan. Detta normativa kapital kan användas både för identitetspolitiska mål

5 För en utförlig diskussion om Ålandsexemplet, se introduktionskapitlet i *The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution* (Spiliopoulou Åkermark, 2011).

6 (Wigell 2013, 73) (Wahe intervju 2018)

7 ”... de ville inte ha någon modell som skulle klistras på dem, utan de ville lyssna på hur man hade hanterat Ålandsfrågan och hur vi såg på de lösningar som hade kommit till stånd, hur förhållandet till Finland hade utvecklats och hur förhållandet till det internationella samfundet hade utvecklats. Någon gång i slutet på 90-talet kom vi fram till att vi skulle sluta prata om Ålandsmodellen och istället tala om Ålandsexemplet...” (Jansson intervju 2018).

8 (Granlund 2010)

9 (Granlund 2010, 22)

10 (Granlund 2010, 18)

11 (Öst 2012)

12 (Wigell 2013)

och i relationerna med Finland generellt.¹³ Även om det ibland finns intresse för att föra fram Ålandsexemplet i internationella sammanhang även från finländsk sida, är det finländska förhållningssättet till Ålandsexemplet mycket mer ambivalent än det åländska, konkluderar Wigell. Många finländska företrädare har ingen emotionell koppling till Ålandsexemplet och det ingår inte som en naturlig del i uppfattningen om finländsk identitet. En annan orsak till att Finland kan vara tveksamt till att marknadsföra Ålandsexemplet är enligt Wigells resultat att det anses kunna ha negativa konsekvenser i fredsmedlingssammanhang, då självstyrelsearrangemang ibland betraktas som ett steg på vägen till självständighet. Att lyfta fram sådana arrangemang kan således ses som att ge stöd till separatistiska ambitioner.¹⁴ Wigell kommer fram till att Åland och Finland har delvis sammanfallande, delvis olika syn på internationell marknadsföring av Ålandsexemplet. Han avslutar med att normentreprenörskap kan bli en omtvistad fråga mellan majoritet och minoritet, och att det därför är viktigt att utveckla ömsesidig förståelse och hitta gemensamma utgångspunkter.¹⁵

Granlund och Wigell beskriver således åländska och finländska aktörers motiv för att föra fram – eller låta bli att föra fram – Ålandsexemplet. Kontaktgruppen beskrivs av Granlund snarast som en arena för åländskt normentreprenörskap.¹⁶ Wigell skriver att gruppen grundades på åländskt initiativ, för att aktivera marknadsföringen av Ålandsexemplet. Stephan, däremot, beskriver i ett kapitel om Ålands självstyrelse i publikationen ”The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution”, gruppen och dess agenda ur ett mer samarbetsorienterat perspektiv. Här beskrivs kontaktgruppen som en platt-

form för en gemensam ambition att föra fram Ålandsexemplet. Hon tillskriver också gruppen en bredare agenda, då gruppen, förutom att ta gemensamma initiativ till att föra fram Ålandsexemplet, enligt Stephan har blivit ett forum för att diskutera aktuella skeenden som kan påverka Åland.¹⁷

Till skillnad från denna tidigare forskning fokuserar den här rapporten på kontaktgruppen i sig, dess agenda och verksamhet genom åren, snarare än på Ålandsexemplet. Fokus i innevarande rapport ligger också enbart på aktörer som själva deltagit i gruppen och hur de beskriver gruppens syfte och funktioner. Materialet har utgjorts av protokoll, verksamhetsberättelser och planer samt intervjuer med tidigare och nuvarande medlemmar i gruppen.¹⁸

17 (Stephan 2011, 44–45)

18 Kontaktgruppens arbete har dokumenterats i protokoll samt i verksamhetsberättelser och verksamhetsplaner. Utredaren har haft tillgång till verksamhetsberättelser för 2005 och 2013–2016 samt verksamhetsplaner för 2002 (avsåg 2002–2003), 2004 (avsåg 2004–2005), 2007–2009, 2012–2017. Några protokoll har dock inte hittats, det gäller protokoll nr 3/1999 (14.6.1999) samt protokollen 1–3/2000 (14.2, 19.5 och 30.8). Möjligen finns också flera protokoll från år 1999. Protokollen från 1998 till mitten av 2014 har karaktären av diskussionsprotokoll, sedan bytte gruppen protokollstil. De nyare protokollen är mer kortfattade beslutsprotokoll. Vid mötet 2/2014 (15.5.2014) diskuterades gruppens protokollföringspraxis varefter skiftet skedde.

Intervjuerna har varit semistrukturerade. Utredaren har använt samma frågeformulär som underlag vid samtliga intervjuer, men frågorna har ställts i olika ordning, och formulerats lite olika vid olika intervjuer. Tyngdpunkten har också varierat beroende på vilken tidsperiod som de intervjuade deltagit i gruppens arbete. Utredaren har strävat efter att börja med öppna frågor, för att få veta vad de intervjuade själva minns och har ansett vara viktigast, varefter frågorna fördjupats och specificerats. Frågorna har rört sig kring följande temaområden: Gruppens grundande, gruppens syfte och funktioner, gruppens verksamhet och agenda, höjdpunkter och svårigheter i gruppens arbete,

13 (Wigell 2013, 77)

14 (Wigell 2013, 81)

15 (Wigell 2013, 84)

16 (Granlund 2010, 14, 21)

Intervjuer har gjorts under våren 2018 med följande personer:

Tarja Halonen, utrikesminister vid tiden då gruppen grundades 1998, sedermera republikens president

Holger Rotkirch, avdelningschef vid utrikesministeriet, ordförande åren 1998–2002

Susanne Eriksson, notarie, senare biträdande lagtingsdirektör, senare lagtingsdirektör vid Ålands lagting, medlem åren 1998–1999, samt 2005–2012.

Elisabeth Nauclér, kanslichef vid Ålands landskapsstyrelse, senare ledamot i Finlands riksdag, medlem åren 1999–2004.

Britt Inger Wahe, informationssekreterare vid Ålandskontoret i Helsingfors, Ålands landskapsregering, medlem och gruppens sekreterare 2001–2016

Roger Jansson, talman 1994–95, lantråd 1995–1999, under sin tid som medlem i gruppen var han ledamot i Finlands riksdag och senare vice talman vid Ålands lagting, medlem åren 2003–2012

Irma Ertman, avdelningschef vid utrikesministeriet, ordförande 2003–2007

Maria Guseff, lagstiftningssekreterare, senare lagstiftningsråd vid Utrikesministeriet, medlem och gruppens sekreterare 2007 till idag.

Päivi Kaukoranta, enhetschef, senare rättschef vid utrikesministeriet, deltog i möten 2002–2003, gruppens ordförande 2009–2018.

Michaela Slotte, Europarättschef, senare rättschef vid Ålands landskapsregering, medlem 2011 till idag.

gruppens sammansättning och inbördes relationer, gruppens nätverk och kontakter.

2. Grundandet

I verksamhetsplaner och -berättelser fram till 2007 anges det att "Kontaktgruppen mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsregering tillkom år 1998 på initiativ av utrikesminister Tarja Halonen." Under 2007 ändrades ordalydelsen från "på initiativ av" till "genom beslut av" i denna typ av dokument. Denna ändring kan illustrera det faktum att det inte är helt entydigt exakt hur gruppen kom till och fick sitt namn. Grundandet föregicks av en lång process, med många personer involverade.

Som riksdagsledamot ställde Gunnar Jansson 1986 ett spörsmål¹⁹ till utrikesminister Paavo Väyrynen, vilket Britt Inger Wahe nämner som ett steg på vägen mot en kontaktgrupp. Hon lyfter vidare fram att de åländska politikerna Sune Carlsson och Folke Woivalin understödde idén.²⁰ Tarja Halonen framhåller de åländska politikerna Barbro Sundback och Gunnar Jansson som delaktiga i att gruppen bildades, eftersom hon lärt känna dem och haft mycket kontakt med dem genom åren.²¹ Holger Rotkirch har i sitt privata arkiv en handling som dokumenterar att ett samarbete mellan Åland och utrikesministeriet relaterat till Ålandsexemplet diskuterades 1995. Dokumentet är skrivet av Rotkirch själv som underlag för statsminister Paavo Lipponen och utrikesminister Tarja Halonen inför ett möte med lantrådet Roger Jansson 21.12.1995. Under rubriken "Åland som internationellt föredöme" skriver Rotkirch följande:

Från landskapsstyrelsens sida (dåvarande lantrådet Ragnar Erlandsson och talman Roger Jansson) har man i september 1995 hört sig för, om det skulle finnas intresse på utrikesministeriet att diskutera utvecklandet av ett samarbete angående en

19 (SS/KK 440/1986)

20 (Wahe intervju 2018)

21 (Halonen intervju 2018)

ökad användning av Ålandsexemplet som lösning av olika minoritetsproblem. Från utrikesministeriets sida har man svarat att man gärna är beredd att diskutera denna tanke med de åländska myndigheterna.²²

I en handling upprättad av utrikesministeriet 26.10.1998 summeras gruppens tillkomst. Enligt handlingen hade utrikesminister Tarja Halonen på ett möte med representanter från Ålands landskapsregering i november 1997 föreslagit att en kontaktgrupp mellan Åland och utrikesministeriet borde grundas.²³ Samstämmiga uppgifter från de intervjuade ger vid handen att dåvarande lantråd Roger Jansson och dåvarande kanslichef Peter Lindbäck deltog i detta möte, och det finns också uppgifter om att riksdagsman Gunnar Jansson och informationssekreterare Britt Inger Wahe ska ha deltagit. I utrikesministeriets dokument från 1998 framkommer att två representanter från Åland besökt utrikesministeriet 16.9.1998 för att diskutera vidare om möjligheterna att grunda en sådan kontaktgrupp.²⁴

22 (Utrikesministeriet 1995)

23 (Utrikesministeriet 1998)

24 I fråga om det konkreta förslaget om en ”kontaktgrupp” säger Britt Inger Wahe att det var ”... Roger Jansson som gick till Halonen och tyckte att det behövdes något för att lyfta fram Ålandsexemplet, sedan var det Halonen som kom med själva förslaget till kontaktgrupp.” (Wahe, intervju 2018) Susanne Eriksson har delgivit utredaren ett internt, odaterat PM som enligt uppgift är skrivet inför gruppens grundande. Här anges att det var lantrådet Jansson som föreslog att en gemensam tjänstemannagrupp för utvecklande av Ålandsmodellens användning skulle tillsättas, och att utrikesministern samtyckte till förslaget. I ett av kontaktgruppens senare protokoll, från 12.12.2012, då Roger Janssons deltog i sitt sista möte och sammanfattade sin tid i gruppen nämner han enligt protokollet att ”... Susanne Eriksson föreslog en kontaktgrupp och UMI Halonen ”tände” på idén.” Susanne Eriksson säger också själv i sin intervju att det var hon som i ett informellt sammanhang lade fram idén till kontaktgruppen för Roger Jansson och Peter

Tarja Halonen minns att man från utrikesministeriets sida ansåg det vara bra att bilda en kontaktgrupp, därför att förhållandet mellan Åland och riket kan vara intressant att studera för en internationell publik.²⁵ I den tidigare nämnda handlingen från utrikesministeriet 1998, skriven av Mikko Jokela, anges att också dåvarande rättschefen på utrikesministeriet, Holger Rotkirch, var positiv till bildandet av en kontaktgrupp och ansåg att en sådan grupp kunde vara nyttig för att föra fram Ålands självstyrelse som ett exempel i internationella sammanhang, precis som Ålands landskapsregerings representanter ska ha föreslagit. Vidare sägs att exempelvis Korsika visat intresse för saken. Även Yrjö Länsipuro, chef för kommunikationsavdelningen, ansåg tanken vara god.²⁶

Idén om en kontaktgrupp fördes från Finlands sida fram i offentligheten vid ett tal hållet av republikens president Martti Ahtisaari vid öppnandet av Ålands lagting 2.11.1998. Där berättar presidenten också om gruppens uppgift:

Ålands särställning har väckt intresse också i vidare kretsar ute i världen. Därför upprättas som bäst en kontaktgrupp mellan utrikesministeriet och Ålands landskapsstyrelse. Enligt planerna skall kontaktgruppen bland annat ha till uppgift att göra den åländska självstyrelsemodellen känd internationellt och att presentera den via utrikesministeriet och beskickningarna i utlandet. Ett sådant ökat samarbete mellan myndigheterna i Helsingfors och landskapet Åland är i alla parter intresse.²⁷

Lindbäck, inför ett möte med utrikesminister Halonen. (Eriksson, intervju 2018) Även i kontaktgruppens protokoll 1/2012, det möte då Susanne Eriksson avgick och avtackades står det att Susanne Eriksson ”... kom med initiativet till UMI Halonen”.

25 (Halonon intervju 2018)

26 (Utrikesministeriet 1998)

27 (Ahtisaari 1998)

Susanne Eriksson minns att man vid den här tiden hade sett ett ökat intresse för besök till Åland, och eftersom besöken ofta kom från konfliktområden och var känsliga att hantera, ansågs det att det skulle vara en trygghet att involvera utrikesministeriet. Eriksson menar att man från åländsk sida bara reagerade på förfrågningar som kom, och att det fanns en förhoppning om att Finland i och med gruppens bildande skulle kunna vara också proaktivt.²⁸

Ålandsexemplet och de internationella aspekterna var dock inte det enda syftet till att grunda gruppen. Intervjuerna som gjorts för den här rapporten, har gett insikter om att det fanns många olika argument och bevekelsegrunder för att bilda en kontaktgrupp.

Roger Jansson menar att orsaken till att man såg ett behov av en kontaktgrupp från åländsk sida var ”finska statens ointresse, eller till och med gömmande av Ålands särställning.” I självstyrelsepolitiska nämnden diskuterades enligt Jansson denna fråga återkommande. Roger Jansson berättar att han och Peter Lindbäck förde fram för utrikesminister Halonen för det första att man ansåg att Finland gömde undan Ålandsexemplet, för det andra att både utrikesministeriet och försvarsministeriet gjort vissa tolkningar av Ålands särställning som man från Ålands sida inte var riktigt nöjd med samt för det tredje att informationen om Åland som delades ut på Finlands ambassader runt om i världen var bristfällig.²⁹

Jansson säger vidare att inte heller från utrikesministeriets sida var Ålandsexemplets internationella synlighet den centrala orsaken till att gruppen bildades. Fokus lades snarare på vik-

28 (Eriksson intervju 2018)

29 ”För mig var nog informationen till finländarna det största bekymret, att man andanhöll kunskap, aktivt till och med, om Ålands särförhållanden, särskilt självstyrelsen, men även demilitariseringen och neutraliseringen. Också internationellt, vad gäller utrikesministeriets information som fanns på ambassaderna runt om i världen, fanns betydande brister.” (Jansson intervju 2018)

ten av att komma överens om hur man borde presentera Åland och att föra den överenskomna informationen vidare till Finlands ambassader och konsulat.³⁰

Susanne Eriksson säger att som hon såg på saken, skulle gruppen fylla ett tomrum, då Åland inte hade någon naturlig kontaktyta till utrikesministeriet, vilket Åland har med sådana ministerier som handhar frågor där Åland har lagstiftningsbehörighet.³¹

Internt på Åland tycks det inte ha varit helt självklart att landskapet skulle engagera sig i att föra ut Ålandsexemplet internationellt. Elisabeth Nauclér berättar att hon inte ansåg att hon som kanslichef borde ingå i kontaktgruppen, då det fanns så många och stora frågor att ta tag i på hemmaplan.³² I ett odaterat dokument som Susanne Eriksson skrivit före gruppen grundades, troligen riktat till åländska politiker, ingår en sida om landskapet Ålands kort- och långsiktiga intresse av Ålandsexemplets utvecklande. Enligt underlaget kan ”marknadsföring” av Ålandsexemplet på kort sikt leda till ökad turism. På lång sikt kan ett internationellt intresse stärka Ålands självstyrelse eftersom:

... världens ögon ständigt riktas mot vårt självstyrelsesystem och därmed mot det sätt på vilket Finland behandlar Åland. Ju mer Finland framhåller Åland som exempel desto högre blir tröskeln för Finland att åstadkomma försämringar i det minoritetsskydd som självstyrelsen utgör.

30 ”Det (Ålandsexemplets internationella synlighet) var naturligtvis en del av motiveringarna, men mitt minne säger mig att från utrikesministeriets sida gav man inte den delen någon större tyngd. Det var nog informationen som skulle gå ut till ambassaderna och konsulaten som var det viktiga för deras del, att vi skulle vara överens om innehållet i den information som gick ut, och att vi skulle vara överens om sättet för hur man skulle nå ut. Vi skulle var informerade på Åland om vad de gjorde.” (Jansson intervju 2018)

31 (Eriksson intervju 2018)

32 (Nauclér intervju 2018)

Med Granlunds term kan man säga att hon här beskriver Ålandsnyttan, och bekräftar Granlunds och Wigells slutsatser att en orsak till att Åland använder Ålandsexemplet internationellt är för att påverka Finlands agerande gentemot Åland och i frågor av stor betydelse för Åland.

Vid denna tid var det alltså inte självklart på Åland att man skulle lägga tid, pengar och resurser på att föra fram Ålandsexemplet internationellt, men Susanne Eriksson menar att inställningen sedan dess har förändrats så att det inte längre ifrågasätts, utan alla är införstådda med att det är positivt för Åland att föra ut Ålandsexemplet och delta i kontaktgruppens arbete.³³

33 (Eriksson intervju 2018)

3. Gruppens sammansättning

Gruppen höll sitt första möte den 18.12.1998 i utrikesministeriets lokaler i Helsingfors. Närvarande var från utrikesministeriet avdelningschef Holger Rotkirch, utrikesråd Mikko Jokela, utrikesråd Yrjö Länsipuro och från Åland landskapsregeringens kanslichef Peter Lindbäck och notarie vid Ålands lagting Susanne Eriksson.

Gruppens sammansättning beskrevs i protokollet från mötet enligt följande:

Kontaktgruppen består av fem tjänstemannarepresentanter i ledande ställning, av vilka tre tillsätts av utrikesministeriet och två av landskapsstyrelsen. Gruppens medlemmar innehar uppdraget tillsvidare. Gruppen tillsätter inom sig ordförande och vid behov sekreterare. I gruppens möten kan även delta sakkunniga från såväl myndigheter i riket som i landskapet. Landskapsstyrelsen och utrikesministeriet bestrider var och en sina kostnader för kontaktgruppens medlemmar respektive sakkunniga såvitt inte annat överenskommits.

Holger Rotkirch, som valdes till gruppens första ordförande, berättar att utrikesministeriet ansåg att det var viktigt att rättsavdelningen, politiska avdelningen och press- och kulturavdelningen var representerade vid mötena. Han konstaterar också att det var fler personer som deltog från utrikesministeriet än från Åland.³⁴

I de protokoll som finns tillgängliga finns 93 olika personer antecknade i närvarolistan genom åren, i protokolltext nämns ytterligare några gäster som ej medräknats här. Över 75 procent av de som antecknats på närvarolistan är deltagare från utrikesministeriet eller av utrikesministeriet inbjudna gäster, medan resterande är Ålands landskapsregerings representanter eller inbjudna gäster. Gruppen har haft ungefär fyra möten per år, och har strävat till att årligen ha ett möte på Åland, de övriga i Helsingfors. Fördelningen av

34 (Rotkirch intervju 2018)

deltagare stämmer alltså procentuellt väl överens med fördelningen av var mötena har förlagts.

Samtliga ordföranden har kommit från utrikesministeriet, och ordförandeskapet har knutits till funktionen som rättschef vid utrikesministeriet. Genom åren har följande personer varit ordförande: Holger Rotkirch, 1998–2002, Erkki Kourula 2002–2003 (Ronald Wrede ersatte vid ett möte), Irma Ertman 2003–2007, Marcus Laurent 2007–2009 samt Päivi Kaukoranta 2009–2018.

Från utrikesministeriets sida är det främst ordförande, och på senare år även sekreteraren, som har stått för kontinuiteten, men man har också försökt ha med mer eller mindre fasta medlemmar från politiska avdelningen, informationsavdelningen och från Europaavdelningen. En aspekt som flera intervjuade nämner är att utrikesministeriets ledamöter ofta valts på basen av att de kan svenska, snarare än vilken position de har.

Ålands landskapsregering har utsett medlemmar till gruppen både från landskapsadministrationen och från andra åländska institutioner. Den högste administrativa tjänstemannen vid landskapsregeringen har oftast varit medlem, och Ålandskontoret i Helsingfors, som är en del av landskapsadministrationen, har varit representerat sedan 2001. I dagsläget kommer två medlemmar från landskapsregeringens rättsliga och internationella enhet.

Ålands ledamot i Finlands riksdag har bjuddits in till mötena vid flera tillfällen, det är dock bara en av dem, Roger Jansson, som varit permanent medlem. Såväl han själv som andra åländska intervjuade lyfter fram fördelar med att ha en riksdagsman med i gruppen, bland annat av den anledningen att riksdagsmannen har breda kontaktnät i riksdagen och bland ministerierna.³⁵

Under den period då Roger Jansson – som riksdagsledamot och senare som lagtingsledamot – och Susanne Eriksson – biträdande direktör

35 (Jansson intervju 2018) (Wahe intervju 2018)

och senare direktör för Ålands lagting – satt samtidigt i gruppen, fanns en stark koppling till Ålands lagting, som försvann då de båda på egen begäran lämnade gruppen 2012. Från utrikesministeriets sida har det betraktats som positivt att ha representation från lagtinget med i gruppen, men de intervjuade konstaterar också att det är Ålands eget interna beslut vilka som ska delta.

Sedan 2001 har Ålands fredsinstitut, som är en fristående stiftelse, haft en representant i kontaktgruppen, först genom verksamhetsledare Robert Jansson, och från 2008 direktören Sia Spiliopoulou Åkermark, som är disputerad forskare. Flera av de åländska respondenterna anser att den kunskap man får ta del av genom att ha med fredsinstitutet är viktig, då det visar att också Åland har expertkunskap. Det sägs också att det är bra för tjänstemännen att få ta del av en forskares perspektiv. Roger Jansson menar att fredsinstitutet under senare år har etablerat sig som ett trovärdigt expertorgan, vilket har varit värdefullt i synnerhet under sådana perioder då kunskapen inom landskapsregeringen, på grund av personalomsättning, har varit lägre.³⁶

De åländska medlemmarna tycks ofta ha valts på basen av sin kunskap och sitt intresse för frågorna, snarare än beroende på vad de haft för befattning. Detta bekräftar av flera av de åländska informanterna. De åländska medlemmarna har oftast suttit i långa perioder, och medlemskapet har varit av mer permanent slag än hos utrikesministeriet.

Flera intervjuade berättar att det under åren har kommit kritik mot att omsättningen av deltagare från utrikesministeriet är så hög. Respondenterna tycks dock vara eniga om att det är oundvikligt – det är så det är att samarbeta med utrikesministeriet, eftersom genomströmningen inom organisationer är hög då många i personalen byter befattning vart tredje eller fjärde år. Flera intervjuade betonar också att det är

36 (Jansson intervju 2018)

en fördel att rätt personer, de som verkligen har hand om just den fråga som diskuteras på ett visst möte, är på plats.³⁷ Flera av respondenterna påpekar vidare att ju fler som deltar från utrikesministeriets sida, desto fler nås av informationen om Åland.³⁸

Michaela Slotte konstaterar att de två förvaltningarnas olika storlek också är en orsak till att fler personer deltar från utrikesministeriet än från Åland. Åland har en liten förvaltning, varför de åländska tjänstemännen har fler frågor på sina bord, medan utrikesministeriets tjänstemän är mer specialiserade. Alltså är det få personer på Åland som arbetar med just de frågor som diskuteras i kontaktgruppen, samtidigt som utrikesministeriet, med sina mer specialiserade tjänstemän, behöver ta med flera personer för att täcka samma sakområde.³⁹

Frågan om hur fast respektive flexibelt deltagandet i gruppen ska vara är en fråga som diskuterats i omgångar och fått delvis olika svar genom tiderna. När man från åländsk sida 2009 ville utöka det åländska deltagandet i kontaktgruppen med förvaltningschef Arne Selander, betonade ordförande Marcus Laurent, enligt protokollet från mötet, att man från utrikesministeriets sida sett gruppen som en öppen grupp och således välkomnade honom som medlem i kontaktgruppen.⁴⁰

37 Maria Guseff: "Det (arbetet) blev lättare efter att vi blev mera liberala med att bjuda in människor. ... Tidigare kunde vi bara vidarebefordra informationen ... vi kom inte vidare. Man får bättre dialoger till stånd när man har rätt människor på plats. (Guseff intervju 2018)

38 Maria Guseff: Ibland har det kritiserats att det är så mycket människor som kommer och går, men det är vårt ministeriums upplägg. ... Men ju mera människor vi träffar, desto mera sprids informationen ... för man vet aldrig var de människor som är i Helsingfors nu, hamnar sen." (Guseff intervju 2018)

39 (Slotte intervju 2018)

40 Att kontinuiteten har varit hög från åländsk sida kan å sin sida upplevas som oflexibelt. Den åsikten framför Elisabeth Nauc ler, som menar att utrikesministeriet varit flexibelt och Åland

Efter diskussion på mötena gjordes i verksamhetsplanen 2015 ett till agg som visar i riktning mot en tydligare avgr ansning av vilka som är gruppens medlemmar.

Gruppen tills atts av utrikesministeriet och landskapsregeringen och medlemmarna innehar uppdraget tills vidare. Utrikesministeriets medlemmar representerar rättstjänsten, Europa-avdelningen, kommunikationsavdelningen samt politiska avdelningen. Ersättare kan delta i m tterna för att säkerställa informationsgången.

Samtidigt bestämdes också att vissa av gruppens möten skulle vara temamöten. Till dessa möten bjuds en person från någon av utrikesministeriets enheter, eller utifrån, in för att berätta om sitt expertområde. I dagsläget tycks således strukturen vara att både utrikesministeriet och LR har fasta medlemmar som kan sända en ersättare vid frånvaro, samt att "rätt människor", främst från utrikesministeriet, bjuds in för att diskutera särskilda frågor och att man därtill bjuder in personer både från utrikesministeriet och från Åland som kan berätta om aktuella teman.

Holger Rotkirch var gruppens första ordförande, från 1998 och fram till 2002, då han gick i pension. Vissa av protokollen från åren 1999 och 2000 saknas, varför det inte är möjligt att få en heltäckande bild av vilka övriga personer som deltagit i mötena. Från de protokoll som finns till hands framgår det att utrikesråd Mikko Jokela och utrikesråd Yrjö Länsipuro

onödigt formellt vad gäller medlemskap i gruppen " ... jag försökte komma bort från det h r att det var så oerhört formellt vilka som var invalda (för Åland). När utrikesministeriet var så flexibla, varför skulle inte vi vara flexibla? Jag tyckte att det var en s lvklarhet att fredsinstitutet skulle delta, det lyckades också och fredsinstitutet deltar fortfarande i arbetet. Jag ansåg också att riksdagsledamoten borde kallas till kontaktgruppens möten, eftersom dåvarande riksdagsledamot Gunnar Jansson, och även senare ledamöter, haft ett internationellt engagemang i riksdagen." (Nauc ler intervju 2018)

var med från starten. Senare tillkom ambassadrådet Anne Huhtamäki, enheten för allmänna EU-ärenden och samordning, Europalinjen, ambassadrådet Klaus Korhonen, enhetschef för enheten för forskning och planering, politiska avdelningen (POL-07) och lagstiftningssekreterare Krista Oinonen. Därtill har flera personer deltagit från utrikesministeriet vid ett eller ett par tillfällen.

Från Åland deltog till en början landskapsregeringens kanslichef Peter Lindbäck och notarie vid lagtinget Susanne Eriksson. Efter några möten ersattes Peter Lindbäck av den nya kanslichefen Elisabeth Naclér och i samma veva lämnade också Susanne Eriksson gruppen. Från 2001 kom Robert Jansson, verksamhetsledare på Ålands fredsinstitut och Britt Inger Wahe, informationssekreterare vid Ålandskontoret i Helsingfors, med på förslag av landskapsregeringen.

Ny ordförande efter Rotkirch blev Erkki Kourula, som innehade ordförandeposten i mindre än ett år under 2002–2003. Yrjö Länsipuro, Klaus Korhonen och Anne Huhtamäki fortsatte som medlemmar. Enhetschef Ronald Wrede deltog i alla möten, och några andra personer deltog vid enstaka möten. Från Åland fortsatte kanslichef Elisabeth Naclér, verksamhetsledare Robert Jansson och informationssekreterare Britt Inger Wahe i gruppen.

Irma Ertman tillträdde som ordförande för gruppen under 2003 och var ordförande fram till 2007. Med sig från utrikesministeriet hade hon lagstiftningsråd Ronald Wrede och lagstiftningssekreterare Krista Oinonen som båda deltagit också tidigare, samt avdelningschef Yrjö Länsipuro som varit med på åtminstone några möten per år sedan starten. Nu ökar genomströmningen från utrikesministeriets sida, i närvarolistorna förekommer flera namn sporadiskt eller oregelbundet.

Från Åland fortsatte fredsinstitutets verksamhetsledare Robert Jansson och landskapsregeringens informationssekreterare vid Ålandskon-

toret i Helsingfors, Britt Inger Wahe. Från och med december 2003 blev också riksdagsledamot Roger Jansson medlem i gruppen. Elisabeth Naclér slutade 2004 och ersattes från 2005 av Susanne Eriksson, notarie vid Ålands lagting.

År 2007 tillsatte utrikesministeriet en sekreterare för gruppen, Maria Guseff, som fick i uppdrag att sköta sekreteraruppgifterna i samarbete med Britt Inger Wahe. Det innebar en ökad kontinuitet i deltagandet från utrikesministeriets sida.

I mitten av 2007 avgick Irma Ertman som ordförande, då hon utnämns till ambassadör i Strasbourg. Ny ordförande blev Marcus Laurent, som varit med på några möten med Ertman som ordförande. Laurent var ordförande under en kort period, och hann med fem möten, det första i oktober 2007 och det sista i juni 2009. Maria Guseff var sekreterare från utrikesministeriets sida och i mötena deltog också bland andra biträdande avdelningschef Erja Tikka, biträdande sekretariatschef Kristina Pingoud, ambassadråd Hans Ottelin, administrativ attaché Anitta Talja och lagstiftningssekreterare Camilla Busck-Nielsen, som deltagit även tidigare. Från Åland fortsatte Roger Jansson, Robert Jansson, Britt Inger Wahe och Susanne Eriksson, som nu blivit biträdande lagtingsdirektör. Sia Spiliopoulou Åkermark, nybliven direktör för Ålands fredsinstitut, ersatte Robert Jansson från och med möte 2/2008. Från Åland utökades gruppen 2009 med kanslichef Arne Selander.

Päivi Kaukoranta tog vid som ordförande efter Marcus Laurent. Hon höll sitt första möte i november 2009 och har varit gruppens mest långvariga ordförande, i nio år. Sekreteraren Maria Guseff är kvar i gruppen och Kristina Pingoud, som också varit med tidigare, är ett återkommande namn i närvarolistorna, men i övrigt är det många nya namn från utrikesministeriet och stor omsättning av deltagare. En gradvis ombildning skedde från åländsk sida omkring år 2012, då först Susanne Eriksson och Arne Selander

och senare också Roger Jansson avgick på egen begäran. Nya medlemmar från Åland tillkom, Europarättschef Michaela Slotte 2011, EUsakkunnig Anna-Lena Sjöberg 2012 och förvaltnings- och utvecklingschef Dan E. Eriksson 2013. Britt Inger Wahe slutade i gruppen 2016 och efterträddes av Lena von Knorring.

Gruppen höll flera möten med utrikesministern, 2006 med Erkki Tuomioja, 2009 med Alexander Stubb, 2012 och 2013 med Erkki Tuomioja och 2015 med Timo Soini.

4. Gruppens verksamhet

De skrivningar om gruppens syfte och uppgifter som finns i alla officiella dokument tycks ha författats på Åland. Formuleringarna som finns i det tidigare nämnda odaterade underlag som Susanne Eriksson har skrivit, accepterades nästan ordagrant vid kontaktgruppens första möte. Enligt protokoll 1/98, 18 december 1998 fastställdes gruppens mandat enligt följande:

Syfte: kontaktgruppen tillsätts i syfte att utveckla och öka Ålandsexemplets användning i internationella sammanhang samt i syfte att också på annat sätt öka informationen om samt kontakterna till Åland.

Uppgifter. Gruppens uppgift är att genom att på olika sätt åstadkomma utökade och intensifierade kontakter mellan å ena sida utrikesministeriet samt finländska representanter i utlandet och i internationella organ och å andra sidan Ålands landskapsstyrelse, skapa förutsättningar för uppnående av det eftersträvade syftet.

Syftes- och uppdragsbeskrivningen från det första protokollet har stått sig nästintill oförändrade genom åren. Enligt verksamhetsplanen för 2017:

Kontaktgruppen har tillsatts i syfte att utveckla och öka Ålandsexemplets användning i internationella sammanhang samt i syfte att också på annat sätt öka informationen om samt kontakterna till Åland. Detta kan göras bland annat genom att åstadkomma utökade och intensifierade kontakter mellan å ena sida utrikesministeriet samt finländska representanter i utlandet och i internationella organ och å andra sidan Ålands landskapsregering. Kontaktgruppens målsättning är även att tillfredsställa behovet av ett öppet informationsutbyte mellan landskapsregeringen och utrikesministeriet.

Den sista meningen tillkom i verksamhetsplanen 2015. Därmed lyfter man tydligare fram syftet att skapa och upprätthålla kontakter mellan utrikesministeriet och Åland.

Under de första åren, 1998–2001, tycks gruppen ha agerat utan verksamhetsplan. Den första planen, som gäller för 2002–2003, summerar gruppens arbete ditintills, och uppställer mål för de kommande två åren. De återges här i sin helhet.

- Initiera analyser och utredningar av "Ålandsexemplet" och närliggande frågor, såsom en analys av huruvida Åland kan utgöra ett exempel för områden som i dag inte är EU-medlemmar.
- Följa upp olika initiativ där Åland har använts som ett autonomi- och konflikthanteringsexempel.
- Befrämja uppbyggnaden av en "åländsk" resursbas för civil kris- och konflikthantering (personer med expertkunskap och praktisk erfarenhet inom bl.a. juridik, autonomifrågor, demilitarisering, byggandet av civila strukturer och regional förvaltning).
- Stärka kontakterna mellan UM och Åland med syfte att utveckla användningen av åländska resurser i civil kris- och konflikthantering, t.ex. genom att befrämja fredsförhandlingar, fredssamtal, internationella studiebesök och forskning om Ålandsexemplet.
- Samverka vid arrangerandet av seminarier om Åland utanför Åland.
- Initiera och befrämja framställning och spridning av informationsmaterial om Åland till tjänstemän, ambassader och journalister.
- Bistå vid besök till Åland av internationella journalister som är intresserade av autonomifrågor och konflikthantering.
- Tillse att det ges information om Åland på den årliga KAVAKU-utbildningen (2 mån. förberedelsekurs för blivande diplomater). Därtill inom ramen för KAVAKU-utbildningen tillse att det ordnas besök på Åland med jämna mellanrum.
- Tillse att Finlands press- och kulturattachéer informeras om Åland när de är

hemma, årligen i mars-april, tillse att en åländsk informatör bjuds in vart annat eller vart tredje år.

- Tillse att kunskapen på Åland om Ålands internationella ställning stärks.

Som vi ska se lever de flesta av målen från den första verksamhetsplanen kvar än idag, antingen helt oförändrade eller i modifierad form.⁴¹

4.1 Högnivåseminarier

Åren 1999–2002, med Holger Rotkirch som ordförande, ordnar gruppen i rask takt högnivåseminarier vid FN i Genève (1999), riksdagen i Stockholm (2000), FN i New York (2001) och Europaparlamentet i Bryssel (2002).⁴² Planeringen och uppföljning av seminarierna diskuteras utförligt i protokollen. På talarlistan finns finländska och utländska ambassadörer, företrädare för internationella organisationer, forskare samt åländska politiker och tjänstemän. FN:s generalsekreterare Kofi Annan och republikens Finlands president Martti Ahtisaari, sänder sina

-
- 41 Den tematiska genomgången av gruppens verksamhet, som följer nedan, har tidsmässigt indelats i perioder som sammanfaller med ordförandeskapen. Denna indelning görs dels av praktiska skäl, för att det är en indelning som är enkel och tydlig att avgränsa, dels för att de olika ordförandena säkerligen har satt sin prägel på arbetet. Samtidigt bör det framhållas att gruppens arbete under olika tidsperioder också påverkats av vilka som i övrigt varit medlemmar i gruppen. Exempelvis framhåller flera intervjuade att Elisabeth Nauclérs internationella kontaktnät och intresse för internationella frågor påverkade gruppens arbete under de år hon var medlem. Ett annat exempel är Britt Inger Wahes insatser för informationsfrågorna. Base-rad i Helsingfors, med ett åländskt mandat och perspektiv, och med ett stort kontaktnät, har hon hållit noga koll på informationsflöden och möjligheter att sprida information vidare.
- 42 Vid seminariet i Genève 1999 visades en utställning med originalhandlingarna som finns i FN:s bibliotek från Nationernas förbunds tid. Även i New York visades en utställning med material om Ålands folkrättsliga ställning från FN-biblioteket.

hälsningar till seminariet i Genève. Vid seminariet i Bryssel deltar utrikesministerier Erkki Tuomioja. Under denna intensiva period hinner man också med ett seminarium om självstyrelse i samarbete med OSSE:s Moldaviengrupp, 2001, som hålls både i Helsingfors och på Åland, och där president Tarja Halonen och utrikesminister Erkki Tuomioja medverkar.

Samtidigt som Rotkirch går i pension, 2002, avslutas den här första, mycket aktiva och utåtriktade fasen av gruppens arbete. Rotkirch menar att det är naturligt att takten sänktes:

”... man kunde inte fortsätta i samma fart, det var sådana här engångshändelser som man kanske kan upprepa efter nån tid, men ämnet blir så att säga uttömt”.⁴³

Under ordförande Kourula 2002–2003 ordnas ett seminarium om självstyrelse i Oslo. Även under Irma Ertmans ordförandeskap, 2003–2007, ordnas ett högnivåseminarium. Det handlar om demilitarisering och hålls år 2005 på Åland med bland andra utrikesminister Erkki Tuomioja som talare.

För att uppmärksamma att det gått 150 år sedan Krimkriget och därmed tillkomsten av Ålands demilitarisering (1856) ordnas firande i Bomarsund 2004 och 2006, vilket diskuteras utförligt i protokollen. Åland önskar ett större engagemang från utrikesministeriets sida, men det verkar som att evenemangen till slut genomförs i endast åländsk regi. Enligt protokollen diskuteras vid många tillfällen möjligheterna att ordna seminarier i Berlin, Madrid och Moskva, men inget av dessa blir av. Flera av informanterna påpekar att Ålandsexemplet kan vara känsligt på vissa orter och i vissa lägen, vilket anges som en orsak till att vissa seminarier inte genomfördes.⁴⁴

43 (Rotkirch intervju 2018)

44 Holger Rotkirch: ”... jag tror att det fanns tankar från åländsk sida om att ha en större aktivitet, som kanske utrikesministeriet inte tyckte att var meningsfullt. Man ser nu vad som har

En annan orsak till att seminarier planerats men inte blivit av, är begränsad tillgång till personal och ekonomiska resurser.

Åren 2010–2012, under Päivi Kaukorantas ordförandeskap, får seminarier igen en prominent roll i protokollen och i gruppens verksamhet. År 2010 ordnades ett seminarium avsett som uppföljning till seminariet om demilitarisering 2005. Även detta seminarium behandlar demilitariseringen och hålls i Mariehamn med utrikesministern som talare, denna gång Alexander Stubb.

Åren 2011–2012, alltså 90 år efter Nationernas förbunds beslut och självstyrelsens inrättande, gör man om nästan hela turnén från de första åren, då evenemang ordnas i Genève, New York och Bryssel. Kontaktgruppen deltar aktivt i framtagandet av en utställning om Ålandslösningens tillkomst och deltar i planeringen av seminarier på flera olika orter, till vilka kontaktgruppen bidrar i lite olika grad. Utställningen ”The Aland Islands Solution: A Precedent for Successful International Disputes Settlement” visas och seminarier om Ålandslösningen hålls bland annat i Nationernas förbunds museum i Genève, hos FN i New York och i EU-parlamentet i Bryssel. Därefter blir det igen lite glappare mellan de egna, större seminarierna.

Ambassadör Irma Ertman, tidigare ordförande för kontaktgruppen, tar kontakt med gruppen och vill ordna ett seminarium om Åland på Island, där hon är stationerad, under hösten 2013. Kontaktgruppen medverkar till att lantrådet Camilla Gunell åker till Island och håller föreläsningen ”The Aland Islands, a Demilitarized Zone in a New Era of Security Policy” på Nordens Hus i Reykjavik den 27.11. Samtidigt visas utrikesministeriets utställning på Nordens Hus. 26.5.2014 anordnar Finlands ambassad i samarbete med Ålands landskapsregering och

hänt i Spanien till exempel ... det är väldigt känsliga frågor ...” (Rotkirch intervju 2018)

Grönlands universitet ett seminarium om Åland i Nuuk. Kontaktgruppen bidrar till att utställningen visas på universitetet och på Nordens institut på Grönland i samband med seminariet.

År 2015 arrangeras ett större seminarium i Bryssel, där bland andra utrikesminister Timo Soini medverkar och 2017 ett i Helsingfors, där forskare från Ålands fredsinstitut talar under rubriken "Åland as an Example: Perspectives on Conflict Resolution and Security Co-operation". Seminariet i Helsingfors är främst avsett för personalen vid utländska beskickningar.

Seminarier om Åland har under alla år varit en del av kontaktgruppens arbete, även om frekvensen varierat. I verksamhetsplanerna har punkten "Samverka vid arrangerandet av seminarier om Åland utanför Åland" som fanns med redan i planen för 2002–2003, kvarstått oförändrad genom alla år.

4.2 Besök och föreläsningar

Under de första åren präglas gruppens arbete av frågor om kris- och konflikthantering i praktiken och i internationella sammanhang. Utöver de många högnivåseminarier som ordnas, nämns i protokollen förfrågningar om besök, program för besök och uppföljning av besök från olika håll i världen. Gruppens medlemmar, och i synnerhet Elisabeth Nauclér, föreläser om frågor relaterade till Ålandsexemplet runt om i världen, främst forna Jugoslavien. Några andra länder och områden som diskuteras på mötena i relation till seminarier, föreläsningar och/eller besök är Filippinerna, Mindanao, Öst-Timor, Cypern och Väst-Sahara.

Under ordförande Erkki Kourula 2002–2003 fortsätter diskussionerna om besök på samma sätt som tidigare. Ledare för Tamilerna på Sri Lanka besöker Norden inklusive Åland. Vojvodina samt Aceh och West Papua är andra områden som diskuteras i relation till seminarier eller besök.

Under ordförande Irma Ertmans tid, 2003–

2007, diskuteras fortsättningsvis besöken till Åland på mötena, dock blir omnämningarna i protokollen färre och mer kortfattade med åren. 2003 kommer besök från Sri Lanka (tamiler) och från Kashmir, 2005 kommer besök från Zanzibar, Armenien och Azerbajdzjan, Vojvodina och Sudan. Fredsinstitutet inbjuds till konferens om Västpapua och Aceh. Elisabeth Nauclér medverkar i konferenser och seminarier på många håll i världen, bland annat nämns Tokyo (seminarium om Okinawa), Belgrad och Budapest.

Under Marcus Laurents ordförandeskap 2007–2009 diskuteras några besök på mötena; 2007 kommer Georgiens president på besök och Thailands försvarsministerium besöker Åland 2008. I augusti 2008 får Åland besök av 20 unga journalister som deltar i utrikesministeriets Foreign Correspondents Programme.

Under Kaukorantas tid som ordförande, 2009–2018, är det ganska glest mellan anteckningarna om besök i gruppens protokoll, och när besök nämns är det ofta endast kortfattad information till kännedom. Bland annat kommer besök från Ungern och Kosovo 2011 och fredsinstitutet är involverat i en dialog för Krim 2013. År 2013 besöker representanter från Georgiens valnämnd tillsammans med Georgiens ambassadör Åland för att bekanta sig med valsystemen på Åland.

Vid några tillfällen diskuteras Ålands-exemplets potentiella användning, bland annat vid ett möte 2011 med CMI. Områden som diskuteras under dessa år inkluderar Kaukasus, Indien, Pakistan, Aceh, Mellanöstern och Sudan. Vid ett sådant tillfälle, 2011, konstateras dock att det är ett svårt ekonomiskt läge för utrikesministeriet och därför svårt att planera på lång sikt. I sammanhanget nämns att utrikesministeriet nu prioriterar nordiskt samarbete och fredsmedling. 2013 förs diskussioner med Kimmo Kiljunen, utrikesministerns särskilde representant för fredsmedling, där Turkiet, Kurdistan, Transdnistrien och Moldavien nämns. Ibland konstaterar utrikesministeriets sakkunniga att

det inte finns behov eller intresse för besök från en viss region för tillfället.

I protokollen tar man alltså under de tidiga åren ofta upp förfrågningar om besök, program för besök och uppföljning av besök från olika håll i världen. Med åren sker dock gradvis en förändring så att mellanrummen mellan omnämningarna av besök blir längre och diskussionerna kring dem blir kortare. Det är lätt att få uppfattningen att intresset för och besöken till Åland har avtagit. Även om den uppfattningen finner visst stöd bland de intervjuade, lyfter de flesta fram andra möjliga förklaringar.⁴⁵ Vid intervjuerna säger flera av gruppens medlemmar att besöken kanske inte längre tas upp på mötena av den anledningen att det inte längre behövs, då arbetet med besök blivit så etablerat.⁴⁶

Britt Inger Wahe menar att besöksfrekvensen går i vågor också beroende på i vilken mån man

45 Susanne Eriksson: "... det är inte riktigt högkonjunktur för Ålandsexemplet, det har avtagit med åren. Jag skulle bedöma att det har två orsaker. Dels beror det på situationen i omvärlden och det världspolitiska läget, tidigare var det många forna sovjetstater som särskilt var intresserade. Dels tycker jag också att man vågar säga att utvecklingen av självstyrelsen har stått ganska stilla de senaste 30 åren. Det finns exempel på mycket mer utvecklade autonomier än Åland, vi är till exempel omsprungna av Färöarna. Åland var ett exempel för Färöarna vid den tiden jag började, och nu är det nog tvärtom." (Eriksson intervju 2018) Elisabeth Naucclér, å sin sida, menar att intresset för Ålandsexemplet idag är lika stort som tidigare.

46 Michaela Slotte: "Besöken diskuteras inte alls i kontaktgruppen numera, och det kan bero på att det har funnit sina former, det är ett ganska givet schema och det är inte så mycket att diskutera. Man håller Ålandsinformation vid landskapsregeringen, man tar dem till landshövdingen och man besöker fredsinstitutet." (Slotte intervju 2018) Päivi Kaukoranta säger att grupper ofta tar egna initiativ och kontakt direkt med Åland och att sedan hela programmet ordnas från Åland, så det behövs ingen input från kontaktgruppen. "... kanske blev det "business as usual" för Åland och sedan behövde man inte diskutera det mera." (Kaukoranta intervju 2018)

från åländsk sida har prioriterat saken och avsatt arbetstid för det. Under en period gick mycket av hennes tid åt till att ta hand om besök som förmedlats av utrikesministeriet, medan det enligt henne också funnits perioder då arbetet organiserats på ett sådant sätt att besöken inte skötts till utrikesministeriets belåtenhet, varpå de minskat i antal. Wahe påpekar också att det krävs kontinuerligt arbete för att upprätthålla besöksfrekvensen.⁴⁷

I den lista där gruppen dokumenterar "besök, seminarier etc. med anknytning till Ålandsexemplet" syns ingen avmattning över åren, tvärtom noteras för de första åren ett tiotal besök eller seminarier per år, och på 2010-talet är regeln snarare minst 20 noteringar per år. Det skulle krävas en noggrannare genomgång för att se om det kan vara så att besöken ändrat karaktär till en typ av besök som inte kräver lika mycket diskussion i kontaktgruppen som den typ av kris- och konflikthanteringsinriktade besök som diskuterades i protokollen under de tidigare åren.⁴⁸

47 Britt Inger Wahe: "Kontaktgruppen har gett utrikesministeriet mer kännedom om Åland och om att det är enkelt att besöka Åland, ålänningarna ställer upp. Ett tag kändes det som att jag bara skrev program för utrikesministeriets gäster, de använde det när de visste att det fanns något som var enkelt och bra." "Det verkar som att besöken som kommit till Åland genom utrikesministeriet har försvunnit. Man måste hela tiden visa att vi kan vara till nytta, visa att vi gärna tar emot besök, hålla liv i kontakterna aktivt, och visa att det här är lätt och bra. Om det har minskat är det kanske så att det inte finns tillräckligt med arbetstid för att underhålla kontakterna." (Wahe intervju 2018)

48 Besökslistan ska enligt kontaktgruppens protokoll upprätthållas av Ålandskontoret i Helsingfors, och under många år samlade man därifrån in uppgifter från landskapsregeringen, lagtinget och Ålands fredsinstitut för att ha en komplett lista. Efter en personalförändring, då den medarbetare på Ålandskontoret som hade detta som arbetsuppgift gick i pension och inte ersattes, har samordningen varit mer sporadisk. Fredsinstitutet har fortsatt att uppdatera listan utifrån de aktiviteter institutet medverkar i. Of-

Internationella studiebesök och journalistbesök nämns redan i verksamhetsplanen för 2002–2003. Från och med verksamhetsplanen för 2004–2005 formuleras två punkter som berör besök och som sedan står sig oförändrade genom åren. Dels införs punkten ”bistå vid besök till Åland av utländska journalister, politiker och tjänstemän”. Därtill nämns besök under punkten ”Utveckla användningen av åländska resurser i civil kris- och konflikthantering, t.ex. genom att befrämja fredsförhandlingar, fredssamtal, internationella studiebesök och forskning om Ålandsexemplet.”

4.3 *Initiativ vid internationella organisationer*

Under de första åren följer gruppen nära med och/eller deltar på olika sätt i diskussioner som förs om initiativ gällande autonomier, minoritetsfrågor och krishantering inom internationella organisationer och samarbeten som FN, EU, Europarådet och Nordiska rådet. Bland annat diskuteras Lauri Hannikainens rapport ”Examples of Autonomy in Finland”, som sänts till minoritetsarbetsgruppen vid FN:s kommission för mänskliga rättigheter, ett initiativ om autonomier som Lichtenstein tagit i FN samt ett förslag om en UN High Representative for Autonomy. Elisabeth Naucleur medverkar i Finlands arbete i FN:s minoritetsarbetsgrupp och fredsinstitutets Robert Jansson ingår vid några tillfällen i den finska delegationen i olika EU-sammanhang relaterade till krishantering, detta istället för att ha en tjänsteman från Åland stationerad vid utrikesministeriet, vilket hade diskuterats tidigare.

Gruppen fortsätter i början av Ertmans ordförandeskap (2003–2007) att diskutera olika initiativ inom Europarådet och FN, och FN:s arbetsgrupp för minoriteter kommer på besök till Finland och till Åland. Protokollen återkommer gång på gång till Andreas Gross rapport ”Positi-

ficiella besök till Åland besöker ofta fredsinstitutet, och kommer då med i listan, men det finns också besökare som inte kommer i kontakt med institutet och därmed kanske inte listats i förteckningen.

ve experiences of autonomous regions as a source of inspiration for conflict resolution in Europe” som presenteras för Europarådet, men utan några vidare åtaganden därifrån.⁴⁹ Det verkar som att Åland vill att utrikesministeriet ska föra detta arbete vidare, men att intresset är svalt. Gross bjuds 2004 in till en mindre workshop hos utrikesministeriet. Åland vill gå vidare därefter, men på möte 2/2005 konstateras det att utrikesministeriet för sin del avslutat projektet. Därefter är det tyst om initiativen till bland andra FN och Europarådet, som har diskuterats under de tidiga åren.

Åren 2004–2007 driver särskilt Roger Jansson frågan om ålänningars deltagande inom Finlands arbete för civil krishantering internationellt. Över åren har gruppen skapat kontakter med inrikesministeriet och krishanteringscentret CMC, men enligt Jansson har det ändå inte lett till att särskilt många ålänningar gått en utbildning eller deltagit i utlandsuppdrag.⁵⁰

Under ordförande Päivi Kaukorantas ordförandeskap 2009–2018, står internationell fredsmedling högt på Finlands agenda, och diskuteras också på kontaktgruppens möten. Bland annat står fredsmedling i Norden samt Finlands vängrupp i FN på agendan. Ålands fredsinstitut vill skapa ett så kallat Nordiskt fredsforum, och har kontakt med olika externa aktörer för att förverkliga planerna. Vid mötet 11.5.2015 i Mariehamn diskuterar kontaktgruppen fredsmedling som tema för kontaktgruppens första tematiska möte. Gruppen diskuterar också grundandet av det europeiska fredsinstitutet samt Ålands roll i det nordiska försvarssamarbetet.

De tidiga diskussionerna om autonomifrågor i FN är kanske inte uppenbart kopplade till målen i verksamhetsplanen. Det är däremot de diskussioner om civil krishantering som förts genom åren. Som tidigare nämnts har gruppen genom

49 Rapporten finns på Europarådets hemsida: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=10177&lang=en>

50 (Jansson intervju 2018)

alla år, enligt verksamhetsplanen, haft en ambition som sedan 2004–2005 formulerats enligt följande; ”Stärka kontakterna mellan UM och Åland med syfte att utveckla användningen av åländska resurser i civil kris- och konflikthantering, t.ex. genom att befrämja fredsförhandlingar, fredssamtal, internationella studiebesök och forskning om Ålandsexemplet”. Från 2007 och framöver nämns även inrikesministeriet som en part vad gäller samarbete om civil kris- och konflikthantering.

I planen för år 2007 lägger man till en relaterad punkt om att gruppen aktivt ska marknadsföra Åland inom EU som krishanterings- och minoritetslösningsmodell. I senare planer tas ”EU” bort, vilket lämnar meningen ”Aktivt marknadsföra Åland som en krishanterings- och minoritetslösningsmodell”.

4.4 Informationsspridning

Från och med 2003 börjar gruppen mer aktivt sprida information inom utrikesministeriet och genom utrikesministeriets kanaler. Bland annat börjar man informera om Åland vid diplomatutbildningen KAVAKU, Åland deltar i de årliga ambassadörsdagarna och information om Åland rättas eller läggs till där den saknas på utrikesministeriets hemsida.

Dessa frågor, och särskilt den sistnämnda, har sedan dess varit återkommande frågor på gruppens agenda. KAVAKU-information har blivit ett mer eller mindre stående inslag, medan Ålandsinformation tycks inkluderas i ambassadörsdagarna bara till och från.

Information om Åland inom utrikesministeriet och genom utrikesministeriets kanaler blir under Irma Ertmans ordförandeskap 2003–2007, väletablerat på agendan och diskuteras vid snart sagt varje möte. Gruppen för också information vidare till andra ministerier och myndigheter, då den beslutar att kontaktpersonerna för Åland vid ministerierna, de geografiska avdelningarna vid utrikesministeriet, avdelningen

för press- och kultur vid utrikesministeriet samt statsrådets informationsenhet regelbundet ska få information om kontaktgruppens arbete. Gruppen diskuterar också, och försöker påverka, informationen om Åland på olika hemsidor riktade till både nationell och internationell publik, som upprätthålls av statliga myndigheter. Som ett exempel har utrikesministeriet, på gruppens initiativ, översatt till engelska och tryckt upp Europainformationens broschyr ”Åland i Europeiska Unionen”.

Under åren bjuder man in till mötena personer som arbetar på utrikesministeriet med informationsfrågor, Team Finland, Finlandsbilden etc. Bland annat diskuteras behov av Ålandsmaterial på ryska, samt omstruktureringar av Europainformationen och vad det kan innebära för Åland. Behovet av ett informationspaket om Ålandsexemplet diskuteras i flera omgångar, men det är inte helt klart från protokollen vad ett sådant paket skulle innehålla, och det finns inga medel för att ta fram ett sådant. Fokus läggs istället på att hålla olika hemsidor och portaler uppdaterade.

Skrivningarna om information i verksamhetsplanen 2002–2003, kvarstår i verksamhetsplanerna under alla år fram till och med 2017, med bara små förändringar. Samtliga mål kanske inte uppfylls varje år, men det verkar som om de ingår som en naturlig del i gruppens arbete. Punkten ”tillse att kunskapen på Åland om Ålands internationella ställning stärks”, finns dock bara med i den första verksamhetsplanen och tas sedan bort.

4.5 Analyser och utredningar

Ett temaområde som nämns redan i den första verksamhetsplanen (2002–2003) och som etableras under Irma Ertmans ordförandeskap 2003–2007, är ”analyser och utredningar”. Enligt verksamhetsplanen 2004–2005 ska gruppen inom detta temaområde bland annat ”initiera analyser och utredningar av ”Ålandsexemplet”

och närliggande frågor” och ”följa upp olika initiativ där Åland har använts som ett autonomi- och konflikthanterings exempel.”

Fredsinstutet har vid denna tid ökat takten i sin produktion av vetenskapliga publikationer, och dessa presenteras på mötena. 2005 börjar gruppen samla in uppgifter om studiebesök på Åland. Den så kallade besökslistan upprätthålls vid Ålandskontoret i Helsingfors. 2007 tas kontakt med utrikesministeriets forskningsenhet, för diskussion om intresset för att kartlägga var Ålandsexemplet kan vara relevant att använda. På basen av dessa kontakter och med finansiering från utrikesministeriet gör fredsinstutet en analys av Ålandsexempels komponenter och användning i internationella sammanhang, genom ett forskningsprojekt som resulterar i en publikation och ett seminarium 2011.⁵¹ På basen av analysen hålls också inom gruppen interna diskussioner om hur Ålandsexemplet kan förstås och användas.

Fredsinstutet nytrycker år 2017 boken ”Fredens Öar” på ryska, med finansiering från utrikesministeriet, för att ha nytt ryskspråkigt material att tillgå för besöksgrupper intresserade av Ålandsexemplet.

”Initiera analyser och utredningar av ”Ålandsexemplet” och närliggande frågor ...” står som första punkt i den första verksamhetsplanen, 2002–2003. I planerna 2004–2005 och 2007 är ”analyser och utredningar” rubrik för ett av tre olika verksamhetsområden. Därefter omstruktureras verksamhetsplanerna så att dessa tematiska rubriker faller bort, och istället listas ”allmänna mål” i en lång lista. ”Analyser och utredningar” finns hädanefter inte med bland de allmänna målen, men finns kvar bland de konkreta årliga verksamhetsmålen ända fram till 2014.

51 (Spiliopoulou Åkermark 2011)

4.6 Andra frågor av intresse för Åland: *De internationella avtalen, säkerhetspolitiken och sjöflystyrelsen*

Under ordförande Holger Rotkirch tid, 1998–2002, behandlar protokollen bara ett fåtal frågor som går utöver seminarier, besök och konflikthantering. Bland undantagen finns en diskussion om EU-medlemskapet och behörighetsläckage (1/2002) samt en notering om att Elisabeth Naucér ansåg att Ålandsexemplet borde tas upp i regeringens säkerhets- och försvarspolitiska redogörelse (4/2001).⁵²

Under Erkki Kourulas ordförandeskap 2002–2003 blir ärenden som går utöver internationell kris- och konflikthantering, och som berör Ålands, svenskans och demilitariseringens ställning, vanligare i protokollen. I protokollen nämns, till exempel, diskussion om Open Skies-avtalet, vilken status den svenskspråkiga versionen av statsfördrag bör ha, om Åland ska nämnas i regeringens säkerhetspolitiska redogörelse till riksdagen samt möjligheterna för ålänningar och andra svenskspråkiga finländska medborgare att få anställning inom Finlands utrikesförvaltning.⁵³

52 Med behörighetsläckage avses att Åland i praktiken förlorar lagstiftningsmakt, utan att självstyrelselagen ändras.

53 Open Skies-avtalet tillåter de stater som under-tecknat avtalet att göra observationsflygningar med obebäpnade plan i varandras luftrum. Därigenom kan staterna få kännedom om de övriga ländernas militära aktivitet. I ett tal 2005 sade utrikesminister Erkki Tuomioja att syftet med Open Skies-avtalet är ”... att främja större öppenhet och begriplighet genom förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder ...” (Se utrikesminister Tuomiojas tal vid seminarier ”Åland och demilitarisering i dag” den 7 mars 2005 i Mariehamn, Åland, https://um.fi/tal/-/asset_publisher/up7ecZeXFRAS/content/ulkoministeri-tuomioja-ahvenanmaa-ja-demilitarisointitana-paivana?curAsset=0&stId=47307). Inför Finlands anslutning till avtalet hade Ålands fredsinstut en uppfattning som skiljde sig från de övriga aktörernas syn. Enligt ett uttalande: 7.3.2002: ”Ålands fredsinstutets styrelse anser att Ålands landskapsstyrelse borde kräva

Under ordförande Irma Ertman, 2003–2007, tas bevakningen av internationella avtal och säkerhetspolitiska skeenden in i verksamhetsplanen. Under punkten ”analyser och utredningar” i verksamhetsplanen 2004–2005 står det att gruppen ska:

- Följa tolkningen av de internationella avtal som reglerar Ålands ställning som självstyrkt, demilitariserat och neutraliserat område.
- Följa den säkerhetspolitiska utvecklingen.

Det noteras i protokollet från möte 4/2004, där verksamhetsplanen diskuteras, att ”Den säkerhetspolitiska utvecklingens uppföljning hör kanske inte direkt till mandatet, men gruppen bör uppmärksamma eventuella förändringar.”

Det syns nu i protokollen att frågor om Ålands, svenskans och demilitariseringens ställning bevakas, såväl i relation till omvärlden som från Ålands sida i relation till hur Finland agerar i omvärlden. Ett exempel är frågan om var gränsen för Ålands demilitarisering egentligen går, en fråga som enligt protokollen har väckts av Ålands fredsinstitut, med anledning av problematiken med bl.a. ett föräldrat koordinat-system. Ordförande konstaterar, enligt protokollet 3/2004, att detta inte är ”någon lätt fråga och inte heller för denna grupp att bestämma”. Kontaktgruppen följer dock noga med den så kallade gränsarbetsgruppens långvariga arbete.⁵⁴

ett territoriellt undantag för Åland när Finland ansluter sig till Open Skies-avtalet.” <http://www.peace.ax/images/stories/pdf/osuttalande070302.pdf>. Se också publikationen ”Nordic Cosmopolitanism. Essays in International Law for Martti Koskenniemi”, red. Petman & Kläbers, Martinus Nijhoff Publishers 2003, kapitlet ”Negotiation of the Treaty on Open Skies Revisited: Finnish Features”, Päivi Kaukoranta och ”A Peace Institute on the War-Path: The Application of the Treaty on Open Skies to the Neutralized and Demilitarized Åland Islands and the Powers of the Åland Autonomy”, Holger Rotkirch.

54 Se en utredning om gränserna för Ålands de-

Hur Åland ska hanteras i samband med EU:s nya grundfördrag diskuteras vid flera möten.

Nu ökar också kontakterna med andra avdelningar på utrikesministeriet och även med andra ministerier och myndigheter. 2005 har gruppen begärt och fått en presentation av Europaavdelningen vid utrikesministeriet, följt verksamheten vid enheten för Asien och Oceanien vad gäller användningen av Ålandsexemplet, fått information om inrikesministeriets civila krishanteringsverksamhet samt diskuterat möjligheterna för Åland att medverka både i själva arbetet och vid utbildningen av krishanteringspersonal.

Under Marcus Laurens ordförandeskap, 2007–2009, diskuterar gruppen frågor om Ålands ställning i jämförelse med Färöarna och Grönland. 2009 föreslår Susanne Eriksson att utrikesministeriet borde knyta kontakt med det danska utrikesministeriet gällande de självstyrande områdena. Det nämns att Färöarna och Grönland har en ramlag, och att Åland riskerar att blekna i jämförelse. Ordförande konstaterar att detta är en politisk fråga. Samma år lyfter Susanne Eriksson fram att vid den danska EU-ambassaden vajar även den färöiska och den grönländska flaggan, och då den åländska flaggan är en officiell flagga vore det viktigt att den hade sin plats vid Finlands representation.⁵⁵

Under Päivi Kaukorantas tid som ordförande, 2009–2018, utvidgas agendan på dessa områden. Frågor om Ålands ställning och status i Finland och i internationella relationer tas ofta upp och diskuteras på mötena. Gruppen diskuterar ock-

militarisering – Gränsarbetsgruppens betänkande, Justitieministeriet 2006:18 samt den tekniska definieringen av gränserna som Lantmäteriverket har genomfört i 2012 på utrikesministeriets uppdrag, https://um.fi/aland-sars-talling#_lands_demilitarisering.

55 På möte 1-2011 kunde ordförande Kaukoranta berätta att utrikesministern och lantrådet kommit fram till att den åländska flaggan ska hissas vid den finska ständiga representationen till EU vid sidan av Finlands och EU:s flaggor.

så självstyrelserelaterade frågor, bland annat gällande självstyrelselagen som ska revideras, och om relationerna mellan Mariehamn och Helsingfors. Ålands lantråd deltar ibland på mötena och bidrar till att föra fram åländska frågor. På möte 4/2011 diskuteras till exempel Ålands landskapsregerings handlingsprogram, inklusive att Åland ska ta fram en demilitariseringspolicy samt förberedelserna för en ny självstyrelselag.⁵⁶ På det första mötet 2012 diskuteras landskapet Ålands (lagtingets och landskapsregeringens) möjlighet att delta i beredningen och yttra sig om Finlands internationella förpliktelser som kan ha betydelse för Ålands folkrättsliga ställning, och på möte 2/2012 diskuteras Ålands bifall till internationella fördrag som antagits före 1.1.1993. Demilitariseringspolicyn kommer upp på flera möten.

I verksamhetsplanen för 2012 görs ett tillägg till meningen ”Följa tolkningen av de internationella avtal som reglerar Ålands ställning som självstyrt, demilitariserat och neutraliserat område” som nu får fortsättningen ”samt bevaka avtalens beständighet när man utvecklar det internationella säkerhets- och försvarssamarbetet.” Därmed har man åtminstone på demilitariseringsområde kodifierat den praxis av att bevaka Ålands, svenskans och demilitariserings ställning, som vuxit fram under åren.

Gruppens möten ger också tillfälle för de ansvariga tjänstemännen på båda sidor att diskutera frågor kring Ålands roll i och godkännande av internationella avtal i enlighet med självstyrelselagens regler.⁵⁷ Från 2013 och framåt blir ”aktuella traktatärenden” ett eget temaområde, som diskuteras på de flesta möten. Det är fråga om detaljerade diskussioner om aktuella ärenden. Ett exempel från 2014:

56 ”Policy för Ålands demilitarisering och neutralisering. Handbok för landskapets myndigheter”, https://www.lagtinget.ax/sites/www.lagtinget.ax/files/policy2c_demilitarisering_och_neutralisering_0.pdf

57 Se Ålands självstyrelselag kapitel 9.

Utrikesministeriets diskussioner med landskapsregeringen i december 2013 gällande hur Ålandsprotokollet ska beaktas när det gäller bestämmelserna om offentlig upphandling i EU:s handelsavtal med tredje land. Utrikesministeriet inväntar kommissionens respons på tolkningen om att en uttrycklig reservation gällande Åland inte behöver göras, när handelsavtalen i regel innehåller en hänvisning till EU:s grundfördrag, i vilka även Ålandsprotokollet ingår.

Gruppen följer den säkerhetspolitiska utvecklingen, till en början främst med direkt koppling till demilitareringen och neutraliseringen, som till exempel på möte 1/2010 då man diskuterar ”Northern Coast”-övningen i september 2010, där flera av Ålandskonventionens signatärstater deltog, vilket konstateras kunna vara ett bra tillfälle att informera om demilitareringen och neutraliseringen. Men man går senare också bortom de direkta anknäringarna till demilitareringen och neutraliseringen och diskuterar synen på folkrätten i Finland, försvarssamarbetet med Sverige, partnerskapsavtalet med Nato, civil krishantering, utvecklings- och hållbarhetsarbete ur ett internationellt perspektiv, världensavtalet med Nato, aktuella Europafrågor, säkerheten kring Östersjön och presidentvalet i USA. Flera av dessa diskussioner sker med inbjudna gäster som har expertkunskap på temaområdet i fråga, mestadels från utrikesministeriets olika avdelningar, men också från Åland. Från Åland har exempelvis forskaren Kenneth Gustavsson bjudits in för att tala om Ålands säkerhetspolitiska och militära historia. Detta görs i enlighet med verksamhetsplanen för 2015 där man slagit fast att vissa av gruppens möten ska vara temamöten, dit personer med expertkunskaper inbjuds för att tala. Den ökning av kontakter med andra avdelningar på utrikesministeriet, som initerades under Irma Ertmans tid, fortsätter alltså.

Med Päivi Kaukoranta som ordförande har agendan således både breddats och fördjupats på

flera områden. Gruppen inte bara följer hur internationella avtal som rör Ålands ställning tolkas, utan blir en arena där tjänstemän på detaljnivå kan diskutera aktuella internationella avtal som Åland berörs av. För det andra vidgas diskussionerna om säkerhetspolitiska och andra skeenden som kan påverka Åland i vidare cirklar både tematiskt och geografiskt. För det tredje diskuteras nu frågor om självstyrelsen och relationerna mellan Helsingfors och Mariehamn i högre grad än tidigare.

Päivi Kaukoranta håller med om att agendan utvidgats. Hon har uppfattningen att gruppens mandat tidigare varit mer begränsat och att det var striktare vilka frågor som kunde få komma upp på agendan. Flera av de andra intervjuerna bekräftar den bilden. Kaukoranta säger att breddningen har skett på åländsk begäran, och att också hon i början av sin ordförandeperiod var mer försiktig, men efter hand ansåg hon att det var naturligt att ta med de teman som ålänningarna efterfrågade. Enligt Kaukoranta blev en breddning motiverad särskilt efter det att den så kallade aftonskolegruppen mellan tjänstemän från Åland och statsrådet upphörde.⁵⁸ Det hade varit ett forum där Åland kunde ta upp olika frågor med de olika ministerierna, inklusive utrikesministeriet, och när dessa möten slutade att hållas saknades ett forum för vissa av de frå-

58 Elisabeth Naclér berättar att aftonskolegruppen var ”en grupp som kom till på Paavo Lippens initiativ och under min tid som kanslichef. Den leddes av statssekreteraren vid statsministerns kansli. Meningen var att vi skulle arbeta mellan den årliga aftonskolan och dels förbereda den, men också lösa andra frågor som fanns på agendan. I gruppen medverkade de tjänstemän som var relevanta för det mötets agenda. Det kunde vara ministeriernas kanslichefer eller andra tjänstemän som hade hand om substansfrågorna. Utrikesministeriet var nästan alltid närvarande, liksom justitieministeriet, men ofta också finansministeriet, inrikesministeriet och kommunikationsministeriet. Från Åland var det kanslichefen, och oftast finanschefen och näringschefen.”

gor som anknyter till utrikesministeriet och som kommit upp där.⁵⁹

Michaela Slotte berättar att utrikesministeriet brukar fråga om man från Åland har önskemål om teman att diskutera, exempelvis säkerhetsläget i Östersjön, och sedan bjuder utrikesministeriet in någon som är expert på just de frågorna till mötet. Michaela Slotte menar att den typen av diskussioner bidrar till att ålänningarna får en större förståelse för demilitariseringen och neutraliseringen i en bredare kontext.⁶⁰ Att traktaträttsliga frågor numera diskuteras i detalj beror troligen på att frågorna måste diskuteras någonstans ändå, och just nu sitter tillräckligt många personer med den rätta kompetensen i gruppen, varför det blir naturligt att ta upp dem där.

59 (Kaukoranta intervju 2018)

60 (Slotte intervju 2018)

5. Gruppens syften och funktioner

Enligt den syftesbeskrivning som finns i kontaktgruppens första protokoll och som återfinns i samtliga verksamhetsplaner därefter, har kontaktgruppen minst två syften. Dels har gruppen som syfte ”att utveckla och öka Ålandsexemplets användning i internationella sammanhang” dels har den syftet ”att också på annat sätt öka informationen om samt kontakterna till Åland”.

I genomgången av de teman som behandlats vid kontaktgruppens möten syns det tydligt att gruppens agenda förändrats över tid, från att till en början har varit starkt fokuserad på seminarier och besök med direkt koppling till kris- och konflikthantering, till att inkludera mycket flera temaområden. Intervjuerna visar att de personer som deltagit i gruppens möten på senare år har en bredare syn på gruppens syfte och funktioner än de som var med endast i början.

Holger Rotkirch och Elisabeth Naclér bekräftar båda att tyngdpunkten under de första åren låg på det utåtriktade arbetet, i form av seminarier, föreläsningar och besök, och att mycket kraft gick åt till det.⁶¹ Samtliga intervjuade, genom alla tider, är överens om att det är ett viktigt syfte att visa upp Ålandsexemplet i världen, men de intervjuade som deltagit i gruppen från mitten av 00-talet och framåt betonar även andra syften. Irma Ertman konstaterar till exempel att gruppen är viktig för att sprida kunskap till sådana tjänstemän inom utrikesministeriet som inte har så stor kunskap om Ålandsexem-

61 Holger Rotkirch: ”... när jag var aktivt med i gruppen kom tyngdpunkten att ligga på den internationella verksamheten, alltså att presentera Ålandsexemplet i världen, och på seminarier som vi hade i Genève, New York, Sveriges riksdag och i Bryssel ... det var ganska mycket arbete, så det sysselsatte gruppens medlemmar mycket.” (Rotkirch intervju 2018) Elisabeth Naclér säger att hon i synnerhet lade vikt vid att ha kontakt med sådana personer som arbetade med konfliktlösning i praktiken. (Naclér intervju 2018)

plet från tidigare. Hon anser att det här är en funktion som man kanske kunde lyfta fram tydligare.⁶²

En majoritet av de intervjuade, både från utrikesministeriet och Åland, anser att själva kontakten mellan Åland och utrikesministeriet är väldigt viktig. De menar att det behövs en arena där det finns tid för diskussioner, tid för att lära känna varandra och tid för att skapa en förståelse för varandras situation och utmaningar. De kontinuerliga mötena gör att medlemmarna lär känna varandra och det sänker tröskeln för att ta kontakt när behov uppstår. Det framkommer att gruppen har en funktion i att förebygga problem eller förebygga att problem växer sig stora. Dessutom gör de goda kontakterna det lättare att hitta en lösning på de problem som ändå uppstår. Över tid har gruppen blivit en sådan plattform för regelbundna och förtroendefulla kontakter mellan Åland och utrikesministeriet.⁶³

De tre personer som är aktiva i gruppen idag och som intervjuats för rapporten, Päivi Kaukoranta, Maria Guseff och Michaela Slotte, betonar alla värdet av kontaktskapandet.⁶⁴ Ut-

62 (Ertman intervju 2018)

63 Susanne Eriksson: ”... regelbundenheten i mötena och de institutionaliserade personliga kontakterna är basen när det sedan uppstår problem. Det verkar i förebyggande syfte. Sådana frågor som kan blossa upp och bli ganska stora, kan man diskutera när de är i sin linda” (Eriksson intervju 2018). Britt Inger Wahe: ”I kontaktgruppen finns det tid att sitta ner och prata, inte bara rabbla upp problem från en lista ... Det har varit den viktigaste funktionen, att man fått sitta och diskutera, och att man (på senare år) fått ta upp vilka frågor man vill.” (Wahe intervju 2018) Irma Ertman: ”...gruppen är viktig på det sättet att man samlar olika finska myndigheter som bör ta hänsyn till Ålands ställning och som har med Åland att göra, och att vi tillsammans med ålänningarna själva diskuterar och försöker förstå varandra.”

64 Maria Guseff: Kontaktskapandet är jätteviktigt ... det är a och o för att det ska fungera, och för att tröskeln inte ska vara så hög i många andra frågor. Ju mera vi träffar varandra ... desto lättare att sköta avtalen ... tröskeln att informera

över det, tar de alla upp ytterligare en funktion – att gruppen har en viktig praktisk funktion för det dagliga arbetet, såväl hos landskapsregeringen som hos rättstjänsten. Enheten vid landskapsregeringen där Michaela Slotte är chef och Anna-Lena Sjöberg är sakkunnig handlägger internationella avtal samt frågor som har med demilitariseringen att göra. Dessa frågor, som man alltså har gemensamt med rättstjänsten vid utrikesministeriet, kan tas upp och diskuteras på mötena.⁶⁵

När de intervjuade tillfrågas om vad de anser ha varit höjdpunkter i kontaktgruppens arbete, är det flera som nämner seminarierna i stort eller ett särskilt seminarium. Samtidigt reflekterar flera över att seminarierna står ut och är lätta att komma ihåg, men att det viktigaste egentligen är det kontinuerliga arbete gruppen gjort över lång tid.⁶⁶

blir mycket lägre. Så kontaktskapandet är nog alltings början.

- 65 Päivi Kaukoranta uttrycker det som att gruppen bokstavligen är en "kontaktgrupp", som förutom att främja Ålandsexemplets spridning också skapar kontakter mellan Åland och utrikesministeriet och ger en möjlighet att behandla traktater. (Kaukoranta intervju 2018) Michaela Slotte: I praktiken har vi många gånger haft nytta av de här kontakterna, vi har haft upparbetade kontakter när det har dykt upp frågor som har behövt lösas." (Slotte intervju 2018)
- 66 Susanne Eriksson: "Jag skulle kunna säga (att höjdpunkten är) något av de här seminarierna, men egentligen inte. Jag tycker att det är bättre att kontaktgruppen står för kontinuitet och fotarbete än att det blixtrar till emellanåt..." (Eriksson intervju 2018). Roger Jansson å sin sida betonar gruppens tillkomst: "Höjdpunkten var bildandet av det, den diskussion vi hade med Tarja Halonen och att hon förde det vidare inom utrikesministeriet. De här tillfällena runt om i världen är den andra höjdpunkten. Genève (seminariet 1999) hölls nära högsätet för Nationernas förbund, som sedan övertogs av Förenta Nationerna, så vi kände det lite stort och historiskt när vi igen var där efter 1921 års förhandlingar i samma lokaler." (Jansson intervju 2018)

I tidigare forskning har det framkommit att Åland och Finland har delvis sammanfallande, delvis olika syn på internationell marknadsföring av Ålandsexemplet, och i intervjuerna tillfrågades informanterna om huruvida det funnits samsyn inom gruppen, såväl vad gäller spridandet av Ålandsexemplet som i övrigt gällande gruppens agenda och mandat. Samtliga intervjuade betonar samarbete snarare än kontroverser. Enligt de intervjuade har Åland och utrikesministeriet genom åren haft en relativt stor samsyn om vad som är gruppens uppdrag och mandat, men det framkommer också att det främst är Åland som försökt vidga agendan och som också visat större iver över att försöka föra fram Ålandsexemplet.

Enligt Roger Jansson finns det på utrikesministeriet, liksom vid andra ministerier i Finland, en tudelning i synen på Åland. Dels finns en grupp som gärna lyfter fram hur Finland hanterat självstyrelsen, dels finns en grupp som är mer avvaktande och inte vill sprida information om något som av vissa aktörer kan uppfattas som separatistiska strävanden. Så här långt bekräftar han den bild som Wigell fått genom tidigare forskning. Jansson säger vidare att den "negativa" gruppen inte varit representerad i kontaktgruppen, men att ordföranden spelat en viktig roll för vilket inflytande de olika grupperna haft på kontaktgruppens arbete under olika tidsperioder. Jansson säger också att antalet personer med en sådan negativ inställning har minskat över tid inom utrikesministeriet.⁶⁷

-
- 67 Roger Jansson: "...beroende på vem som har varit rättschef har det varit olika fokus och lite olika engagemang, men i allmänhet väldigt bra och med vissa ordföranden riktigt bra. När det har varit riktigt bra så har det varit väldigt bra samsyn och lätt att prata ihop sig. När det har varit lite mindre engagerade ordföranden har det varit lite jobbigare, för då har den gruppen på utrikesministeriet som är lite mer negativa fått lite större makt, så på det sättet har kontaktgruppens 20 år gått lite upp och ner." (Jansson intervju 2018)

Det framgår av intervjuerna att det vid starten, åtminstone från åländsk sida, fanns en ambition om att kontaktgruppen skulle vara mer proaktiv vad gäller att föra fram Ålandsexemplet än vad som blivit fallet. Som nämnts var gruppen under de tidiga åren mer aktiv i kris- och konfliktlösningssammanhang, men därefter är det främst genom seminarierna och genom information till både finländska och utländska diplomater som Ålandsexemplet har lyfts fram. Från åländsk sida har det ibland kommit förslag om att Ålandsexemplet kanske kunde användas i en viss region, men om man då från utrikesministeriet sagt att det nog inte skulle vara lämpligt, så har man inte från åländsk sida insisterat. De intervjuade konstaterar att expertkunskapen om olika länder och regioner finns hos utrikesministeriet. Det konstateras också från båda håll att gruppen bör se till att kunskap finns att tillgå inom utrikesministeriet och på ambassaderna, så att regioner med intresse för Ålandsexemplet kan hitta information och ta kontakt. Det dominerande förhållningssättet tycks på båda sidor vara just att gruppen bör tillhandahålla information för att möta en eventuell efterfrågan, snarare än att mer aktivt driva på för att föra fram Ålandsexemplet. I verksamhetsplanerna kvarstår formuleringen ”Aktivt marknadsföra Åland som en krishanterings- och minoritetslösningsmodell”. En intressant kommentar finns med i verksamhetsplanen för 2009:

Kontaktgruppen har i tidigare verksamhetsplaner angett som mål att kartlägga vilka problemområden och krishärdar i världen där Ålandsexemplet kan vara relevant. Eftersom det numera anses att det till stor del handlar om tyst diplomati kan kontaktgruppen under året i första hand inrikta sig på information riktad till ambassader och finländsk personal vid internationella organ.

Intervjuerna, protokollen och verksamhetsplanerna ger stöd för att indela gruppens ar-

bete och synen på dess funktioner i tre faser. I den första fasen är Ålandsexemplet och det utåtriktade, internationella arbetet helt centralt. I den andra fasen läggs större vikt vid kontakterna mellan Åland och utrikesministeriet, samt vid informationsarbetet. I den tredje fasen utvidgas gruppens agenda tematiskt och det tillkommer en uppfattning om att gruppen har en viktig praktisk funktion i att underlätta det löpande arbetet med aktuella internationella avtal.

6. Gruppens interna och externa relationer

Enligt intervjuerna har landskapsregeringen alltid prioriterat kontaktgruppen, även om engagemanget varierat en aning mellan de olika regeringarna.⁶⁸ Irma Ertman anser att inom utrikesministeriet ökade förståelsen för gruppens arbete och vikt hela tiden, när man såg att gruppen utöver frågan om Ålandsexemplet i världen hanterade också många andra viktiga frågor.⁶⁹

Flera av de intervjuade säger att det nog funnits ett allvarligt menat engagemang från båda sidor, men att det ofta saknats pengar till att genomföra de initiativ som föreslagits.⁷⁰ Enligt Elisabeth Naclér fanns det under hennes tid i gruppen inga kontroverser eller motstridiga intressen, men det fanns inte alltid intresse för det hon föreslog, just på grund av att förslagen innebar mycket engagemang eller krävde mycket resurser.⁷¹ Hon säger vidare att i Mariehamn hade man en ganska diffus uppfattning om finansieringen, man tänkte att utrikesministeriet borde kunna finansiera olika projekt, utan att förstå att det inte fanns några särskilda anslag för kontaktgruppens verksamhet, och att de olika representationernas och utrikesministeriets medel är strikt åtskilda.⁷² Tidigare hade kontaktgruppen alltså ingen budget, men sedan några år tillbaka finns det särskilda för kontaktgruppen öronmärkta medel i rättsstjänstens budget.

Det faktum att gruppen är knuten till rättsstjänsten kan uppfattas på olika sätt. Enligt Wigell kan det tolkas som att gruppen inte ses

68 (Jansson intervju 2018)

69 (Ertman intervju 2018)

70 (Jansson intervju 2018) (Naclér intervju 2018) (Rotkirch intervju 2018)

71 Roger Jansson säger detsamma: "När det skulle göras saker och ting i kontaktgruppen så fanns det ofta inga pengar. Även om man var överens om att något borde göras, så föll det ofta – säkert hälften av alla initiativ föll på att det inte fanns budgetmedel."

72 (Naclér intervju 2018)

som en betydelsefull del av Finlands offentliga diplomati, och särskilt tillsammans med det faktum att gruppen inte haft någon egen budget kan det tolkas som att den inte ges så hög prioritet inom utrikesministeriet.⁷³ Å andra sidan är folkrättsliga avtal och beslut, inklusive Ålands-konventionen, förstås centrala i just rättsstjänstens arbete, vilket gör att Åland har en beständig position i den enhetens arbete. Från Ålands sida tycker flera av de intervjuade att det är positivt att ha just rättsavdelningens chef som ordförande, eftersom det därmed är möjligt att diskutera tolkningen av demilitariseringsfrågor. Nuvarande rättschefen, Päivi Kaukoranta, har dessutom en bakgrund inom traktaträtt, vilket från Åland ses som en fördel, eftersom det innebär att det går att ta upp även detaljerade aktuella frågor på detta område inom kontaktgruppen.

Som tidigare diskuterats har gruppens sammansättning varit en återkommande fråga, och särskilt det att genomströmningen från utrikesministeriets sida varit så hög. I intervjuerna sägs att det har förekommit kritik mot detta, men från de som intervjuats för den här utredningen kommer ingen hårdare kritik än att "det varit lite rörigt" eller att "uppställningen från utrikesministeriets sida har vid något enstaka möte inte riktigt varit vad vi hade önskat oss".

Ett område där det tycks har funnits lite olika uppfattning gäller hur man bör lägga upp möten med en utrikesminister. Från utrikesministeriet betonas vikten av planering, att inte bli för detaljerad och att förbereda sig för att få ut det mesta av den korta tid man har med ministern. Från åländsk sida har man önskat sig mer flexibilitet.⁷⁴

Ibland har Åland och utrikesministeriet haft olika syn på enskilda frågor. Ett exempel är

73 (Wigell 2013, 78)

74 Britt Inger Wahe: "... när vi skulle träffa utrikesministern fanns det en agenda som skulle godkännas, och sen fick man inte prata om vad som helst. Det där ligger ju inte riktigt för oss ålänningar. Men oftast kunde man ta upp andra saker på mötet ändå." (Wahe intervju 2018)

gränsarbetsgruppens arbete och definieringen av demilitariseringens gränser, där man från Åland hade velat se ett annat slutresultat.⁷⁵ Ett annat är demilitariseringspolicyn som Åland tagit fram på eget initiativ.⁷⁶ Från utrikesministeriets sida anser man enligt protokoll 2-2013 att ”det vore olyckligt om dokumentet lockade fram reaktioner från andra avtalsparter, vilket är möjligt om det inte tydligt framgår att det är landskapets tolkning.” Alltså har utrikesministeriet varit angeläget om att det tydligt ska framgå att policyn, och de tolkningar som framkommer där i, är landskapet Ålands egna.

Det finns alltså frågor där Åland och utrikesministeriet inte är överens i sak. Hur påverkar det då arbetet med att ge gemensam information om Åland? Päivi Kaukoranta säger att man visserligen kan ha olika uppfattning i vissa frågor, men det handlar om detaljer – viktiga detaljer nog, men inte sådana som vanligen kommer upp i diskussioner om Ålandsexemplet med internationella besökare, eftersom sådan information oftast ges på en mer övergripande nivå.

Det har framkommit i intervjuerna och syns i protokollen att det funnits olika syn på vilka frågor som kan diskuteras i kontaktgruppen, och vilka som inte hör hemma där. Åland har velat vidga agendan, medan utrikesministeriet ofta föredragit en snävare tolkning av mandatet. Det här har dock förändrats gradvis, och enligt de intervjuade i synnerhet under Päivi Kaukorantas ordförandeskap. Nu är det Åland som ger förslag till teman att diskutera, och i de allra flesta fall, enligt informanter från både Åland och utrikesministeriet, går dessa förslag igenom.

75 Ålands landskapsregerings uppfattning var och är att demilitariseringens gränser borde justeras så att de överensstämmer med självstyrelsens gränser i Skiftet. Se ”Policy för Ålands demilitarisering och neutralisering. Handbok för landskapets myndigheter”, https://www.lagtinget.ax/sites/www.lagtinget.ax/files/policy2c_demilitarisering_och_neutralisering_0.pdf

76 Se föregående not.

Enligt intervjuerna är det slutligen den större parten i samarbetet, utrikesministeriet, som har sista ordet om var begränsningarna finns. Det anses dock inte ha inneburit att arbetet inom gruppen präglats av ojämlikhet. De intervjuade menar att relationerna varit jämbördiga och respektfulla, och medlemmarna har betraktat varandra som experter på sina respektive områden.⁷⁷

Vid intervjuerna ställdes frågor om kontaktgruppens kontaktytor inom utrikesministeriet, i Finland i övrigt, på Åland och internationellt. Det har framkommit att en motivering till att kontaktgruppen grundades var att Åland inte hade några naturliga kontakter med utrikesministeriet, ”det var helt blankt” som en av de intervjuade uttryckte sig. Hade man ett ärende från Åland till utrikesministeriet, vem skulle man då ringa? Genom åren har många personer inom utrikesministeriet kommit i kontakt med gruppen, antingen som medlemmar, ersättare för medlemmar eller för att de bjudits in som gäster. Protokollen visar att gruppen haft kontakt också med andra organisationer och myndigheter i Finland, till exempel organisationen CMI, inrikesministeriet och dess krishanteringscenter CMC. De intervjuade vittnar om att gruppen indirekt haft ännu bredare kontaktytor i Finland, och att den i viss mån kan ha indirekt på-

77 Roger Jansson: ”... alldeles jämbördigt blir det aldrig i ett förhållande mellan stor och liten, fast man formellt hävdar det, så blir det aldrig så. Den stora har alltid sista ordet.... Men de ordföranden som jag har upplevt har alla strävat efter att behandla oss ålänningar väldigt jämbördigt, vilket inte alltid var fallet före kontaktgruppens tid i kontakterna mellan självstyrelsen och utrikesministeriet.” (Jansson intervju 2018) Susanne Eriksson: ”Inom gruppen har jag inte upplevt något problem att ålänningarna skulle ha någon lägre status, utan tvärtom. Ålänningarna har kunskap och erfarenhet av och kontakter på Åland och eftersom gruppen behandlar Ålandsfrågor blir det på väldigt jämställd basis. ... Vi från Åland har fått ett sakligt och bra bemötande. ... Jag har aldrig uppfattat att det skulle finnas ointresse eller ovilja.” (Eriksson intervju 2018)

verkan också på relationerna mellan Mariehamn och Helsingfors mer generellt.⁷⁸ Åtminstone ordförandena Ertman och Kaukoranta tycks ha sett det som sin uppgift att påminna om Åland och föra vidare åländska synpunkter i sammanhang utanför gruppen, både inom och utanför utrikesministeriet.⁷⁹

Särskilt sedan aftonskolegruppen mellan Åland och statsrådet lades ner har kontaktgruppens agenda breddats och gruppen tycks ibland ha en funktion som ingång för Åland i Helsingfors, eftersom utrikesministeriet, som en av de intervjuade från Åland uttrycker det, ”är ett sånt ministerium som de andra ministerierna lyssnar på”.

Men Åland har förstås också egna kontaktytor med andra ministerier, särskilt med justitieministeriet som är ansvarigt för Ålands självstyrelse och finansministeriet där tjänstemännen har löpande kontakt i det dagliga arbetet. Det finns dock åtminstone ett ministerium dit kontakterna varit mindre utbyggda, och det är försvarsministeriet. Nyligen tillsattes en samarbetsgrupp mellan Åland och försvarsministeriet, med kontaktgruppen som förebild. I denna nya grupp ingår också utrikesministeriets representation.

Det är Åland och Ålandsexemplet som tematiskt står i centrum för kontaktgruppens arbete, och fokus har legat på att informera om Åland inom utrikesministeriet, i Finland och i världen.

78 Britt Inger Wahe menar att gruppens arbete fått effekter både inom och utanför utrikesministeriet. ”Kontaktgruppen gjorde att det blev mer naturligt att ta in ålänningar i förberedande skeden när det gällde fredsskapande och annat. Det skapade en kontinuitet mellan andra ministerier och Åland, de blev glatt överraskade över att Åland ville jobba med Finland. Det har vidgats utanför gruppen.” (Wahe intervju 2018)

79 Päivi Kaukoranta: ”... då och då har vi diskuterat sådana områden som inte begränsar sig till utrikesministeriets område. Vi har förstås ingen möjlighet att fatta beslut, men vi kan diskutera och vid behov vidarebefordra de bekymmer som Åland har, och försöka att medverka till att saker går i en positiv riktning ...” (Kaukoranta intervju 2018)

De ålänningar som deltagit i gruppen har fått nya kontakter i Finland och internationellt. I vissa av intervjuerna ställdes frågan om gruppen också arbetat med det omvända, att informera om kontaktgruppens och utrikesministeriets arbete på Åland, och att bredda utrikesministeriets kontaktytor på Åland. De intervjuade har gett lite blandad respons. Vissa menar att man på Åland visserligen tycker att gruppens arbete är viktigt, men att intresset för vad som händer utanför Åland är ganska ljummet. Protokollen visar att kontaktytorna på Åland ändå finns och har utökats med åren. Utomstående sakkunniga från Åland har bjudits in till mötena och lantrådet har deltagit vid några tillfällen. Vissa av kontaktgruppens seminarier har förlagts till Åland och utrikesministern har medverkat. Gruppen har också haft kontakt med Ålands fredsinstitut som ordnar årliga ”Kastelholmssamtal”, där vid ett tillfälle utrikesminister Tuomioja deltog som talare.

Genom de internationella seminarierna och besök som gruppen faciliterat eller förmedlat har gruppens medlemmar kommit i kontakt också med internationella aktörer. Dessa kontakter har varit sporadiska snarare än kontinuerliga.

Irma Ertman säger i sin intervju att gruppen borde ordna tillfällen för diplomater som är verksamma i Helsingfors, för att berätta för dem om Åland.⁸⁰ Ett sådant initiativ togs faktiskt 2017, då gruppen ordnade ett seminarium i Helsingfors med personal från beskickningarna som främsta målgrupp.

Gruppen har också medverkat till att skapa andra kontaktytor utanför gruppen. Ett exempel är den kontakt som etablerades mellan Ålands fredsinstitut och utrikesministeriets forskningsenhet och som ledde till ett seminarium och publikationen ”The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution”, 2011. Arbetet skedde utanför gruppen, men gruppen hölls informerad.

80 (Ertman intervju 2018)

7. Summering

Kontaktgruppen mellan Ålands landskapsregering och utrikesministeriet bildades 1998, efter att Åland länge efterfrågat en sådan grupp och utrikesministeriet med utrikesminister Tarja Halonen i spetsen omfattat idén.

Enligt de officiella skrivningarna har gruppen syftet att ”utveckla och öka Ålandsexemplet användning i internationella sammanhang samt ... att också på annat sätt öka informationen om samt kontakterna till Åland”.

Gruppen har vanligen haft tre eller fyra möten per år och har genom åren fört fram Ålandsexemplet genom seminarier, genom att samarbeta om besök och genom att försöka se till att utrikesministeriets anställda och beskickningarna får kunskap och tillgång till uppdaterad information. En viktig uppgift har varit att se till att korrekt information om Åland ska finnas på olika hemsidor. Gruppen har blivit ett forum för kontakt mellan Åland och utrikesministeriet och har också haft kontakt med andra ministerier och organisationer i Finland.

Gruppens ordförande har genom alla år varit utrikesministeriets rättschef. Utrikesministeriet har strävat efter att även politiska avdelningen, Europaavdelningen och kommunikationsavdelningen ska vara representerade på mötena. Deltagandet från utrikesministeriets sida har präglats av hög genomströmning av medlemmar och låg kontinuitet. Det åländska deltagandet har däremot präglats av låg omsättning och hög kontinuitet. Det sägs att de åländska representanterna har utsetts snarare på basen av kunskap och intresse, än på basen av position. Landskapets kanslichef, senare benämnd förvaltningschef, har ofta varit medlem och informationssekreteraren vid Ålandskontoret i Helsingfors samt en representant från Ålands fredsinstitut har kontinuerligt varit medlemmar sedan 2001.

Redan i den första verksamhetsplanen, för 2002–2003, är gruppens mandat och roll väl be-

skrivna, och dessa beskrivningar ändrar sedan inte i någon större omfattning till sitt innehåll. I praktiken förskjuts tyngdpunkten i gruppens arbete med åren och agendan både vidgas och fördjupas.

De första åren, 1999–2002, fokuserar man starkt på att föra ut Ålandsexemplet i världen genom högnivåseminarier, genom att följa arbetet inom FN, Europarådet och andra internationella organ, samt genom att bidra till kris- och konflikthantering genom föreläsningar i och besök från konfliktområden. I nästa fas bygger gruppen upp ett samarbete och rutiner kring informationsfrågor. Frågor som rör Ålands, svenskans och demilitariseringens status får efterhand allt större utrymme på agendan. Gruppens arbete med ”analyser och utredningar” leder till att besök till Åland dokumenteras och att fredsinstitutet bedriver ett större forskningsprojekt (2011). Efterhand får besöken allt mindre utrymme i protokollen. Det förklaras med att det blivit ”business as usual”, och inte längre behöver diskuteras så mycket. Seminarieverksamheten går i intervaller, med hög frekvens 1998–2002 och igen 2010–2012, däremellan ordnas seminarier mer sporadiskt.

Från 2012 fördjupas agendan genom att traktatsrättsliga frågor börjar diskuteras i detalj. Agendan breddas på så sätt att självstyrelsepolitiska frågor diskuteras mer frekvent på mötena, antingen med hänvisning till att de är en del av Ålandsexemplet, eller för att det på annat sätt finns någon koppling till utrikesministeriets verksamhet. Dessutom vidgas diskussionerna om säkerhetspolitiska och andra skeenden som kan påverka Åland, i vidare cirklar både tematiskt och geografiskt. Samtidigt som agendan vidgas och fördjupas får de områden som dominerade vid starten proportionellt sett mindre utrymme.

I tidigare forskning har det framkommit att Åland och Finland har delvis sammanfallande, delvis olika syn på internationell marknadsföring av Ålandsexemplet. Enligt de intervjuade har det inom kontaktgruppen genom åren fun-

nits en relativt stor samsyn om vad som är gruppens uppdrag och mandat, men det framkommer också att det främst är Åland som försökt vidga agendan och som också visat större iver över att försöka föra fram Ålandsexemplet.

Det är tydligt att kontaktgruppen ger ”Ålandsnytta” genom de kontakter som skapas och den information som når ut genom gruppens försorg. Men det finns också ”utrikesministeriet-nytta”. Dels ger gruppen en plattform för att tidigt upptäcka och enkelt lösa frågor som rör Åland i aktuella internationella avtal. Dels kan gruppen ha en utbildningseffekt för utrikesministeriets anställda, som bör ha kunskap om Ålands ställning när de interagerar internationellt.

När gruppens arbete beskrivs från utsidan, nämns ibland endast syftet att utveckla och öka Ålandsexemplet användning i internationella sammanhang, medan syftet att öka informationen om samt kontakterna till Åland utelämnas eller ges mindre vikt. Med tanke på hur gruppens verksamhet utvecklats är det i dagens läge närmast missvisande. Gruppen har inte övergett Ålandsexemplet, men fokus har tydligt skiftat då agendan fördjupats och breddats.

Gruppens medlemmar anser fortfarande att det är en viktig uppgift att informera om Ålandsexemplet, men utifrån de intervjuer som gjorts är frågan om inte själva kontaktytan mellan Åland och utrikesministeriet och i viss mån också dess möjliga påverkan på kontakterna mellan Mariehamn och Helsingfors mer allmänt, betraktas som viktigare. Över tid har gruppen blivit en plattform för regelbundna och förtroendefulla kontakter mellan Åland och utrikesministeriet. De kontinuerliga mötena gör att medlemmarna lär känna varandra och det sänker tröskeln för att ta kontakt när behov uppstår. Det underlättar det löpande arbetet med internationella avtal, och kan förebygga att problem uppstår eller växer sig stora. Goda kontakter kan också göra det lättare att hitta en lösning på de problem som ändå uppstår.

Referenser

- Granolund, John. 2010. *Det internationella kortet – altruism och egennytta som skäl till att föra fram Ålandsexemplet*. Rapport från Ålands fredsinstitut, Mariehamn: Ålands fredsinstitut.
- Utrikesministeriet. 1995. ”Muistio NRO 414. 19.12.1995.” *Muistio NRO 414. 19.12.1995. Maaneuvos Roger Jansonin käynti pääministeri Paavo Lipposen ja Ulkoasianministeri Tarja Halonen luona 21.12.1995*. Redigerad av Holger Rotkirch. Finlands utrikeministerium, den 19 12.
- Wigell, Mikael. 2013. ”The Åland Example as Norm Entrepreneurship.” *International Journal of Minority and Group Rights*, 67–85.
- Spiliopoulou Åkermark, Sia . 2011. ”Introduction.” i *The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution*, redigerad av Sia Spiliopoulou Åkermark, 8–25. Mariehamn, Åland: Ålands fredsinstitut.
- Stephan, Sarah. 2011. ”The autonomy of the Åland Islands.” i *The Åland Example and Its Components – Relevance for International Conflict Resolution*, redigerad av Sia Spiliopoulou Åkermark, 28–49. Mariehamn: Ålands fredsinstitut.
- Ahtisaari, Martti. 1998. ”Öppningstal av Republikens president Martti Ahtisaari vid öppnandet av Ålands lagtings arbetsår.” *Republiken Finlands president*. den 2 11. Använd den 2 7 2018. <http://www.tpk.fi/ahtisaari/puheet-1998/P981102.ahv-ru.html>.
- Utrikesministeriet. 1998. ”Kokousraportti HELD437-16: Kontaktiryhmän perustaminen ulkoasianministeriön ja Ahvenanmaan maakuntahallituksen välille; UM:n sisäinen sisäinen neuvonpito 16.10.1998.” *Kokousraportti HELD437-16*. Redigerad av Mikko Jokela. Finlands utrikesministerium, den 26 10.
- Finlands utrikesministerium . 2018. *formin.finland.fi*. Använd den 28 5 2018. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=272755&nodeId=49889&contentlan=3&culture=sv-FI>.
- Ålands landskapsregering. 2018. *www.regeringen.ax*. Använd den 28 5 2018. <http://www.regeringen.ax/aland-omvarlden/aland-status-internationellt>.
- Öst, Heidi. 2012. *Ålandsexemplens komplexitet, flexibilitet och kontinuitet*. Rapport från Ålands fredsinstitut, Mariehamn: Ålands fredsinstitut.

Bilaga I

Förteckning över intervjuer

Intervjuerna har gjorts under våren 2018 med följande personer:

- (Eriksson, intervju 2018)
Eriksson, Susanne. Notarie, senare biträdande lagtingsdirektör, senare lagtingsdirektör vid Ålands lagting, medlem åren 1998–1999, samt 2005–2012.
- (Ertman, intervju 2018)
Ertman, Irma. Avdelningschef vid utrikesministeriet, ordförande 2003–2007.
- (Guseff, intervju 2018)
Guseff, Maria. Lagstiftningssekreterare, senare lagstiftningsråd vid utrikesministeriet, medlem och gruppens sekreterare 2007 till idag.
- (Halonon, intervju 2018)
Halonon, Tarja. Utrikesminister vid tiden då gruppen grundades 1998, sedermera republikens president.
- (Jansson, intervju 2018)
Jansson, Roger. Talman 1994–1995, lantråd 1995–1999, under sin tid som medlem i gruppen var han ledamot i Finlands riksdag och senare vice talman vid Ålands lagting, medlem åren 2003–2012
- (Kaukoranta, intervju 2018)
Kaukoranta, Päivi. Enhetschef, senare rättschef vid utrikesministeriet, deltog i möten 2002–2003, gruppens ordförande 2009–2018.
- (Naucclér, intervju 2018)
Naucclér, Elisabeth. Kanslichef vid Ålands landskapsstyrelse, senare ledamot i Finlands riksdag, medlem åren 1999–2004.
- (Rotkirch, intervju 2018)
Rotkirch, Holger. Avdelningschef vid utrikesministeriet, ordförande åren 1998–2002.
- (Slotte, intervju 2018)
Slotte, Michaela. Europarättschef vid Ålands landskapsregering, medlem 2011 till idag.
- (Wahe, intervju 2018)
Wahe, Britt Inger. Informationssekreterare vid Ålandskontoret i Helsingfors, Ålands landskapsregering, medlem och gruppens sekreterare 2001–2016.

Bilaga II

Förteckning över seminarier

Nedan följer en lista på seminarier i vilka kontaktgruppen på olika sätt varit involverad. I vissa fall har kontaktgruppen tagit initiativ till seminarierna och gruppen eller dess parter står som arrangörer. I andra fall har kontaktgruppen haft en mer perifer roll, men minst en av gruppens parter har varit arrangör. Seminarierna som listas nämns antingen i kontaktgruppens verksamhetsberättelse eller så är det tydligt från protokollet att kontaktgruppen varit aktivt involverad i arrangemangen.

The Åland Islands: An Inspiration for Contemporary Crisis Management, 8.12.1999, Palais des Nations, Genève.

Autonomy as a Conflict-Solving Mechanism, 20.11.2000, Riksdagen, Stockholm.

Autonomy an Alternative Secession? A Seminar on the Åland Islands as an Example for Peaceful Governance, 15.3.2001, FN-högkvarteret, New York.

OSCE Parliamentary Seminar on Self-Government, 28–31.5.2001, Helsingfors och Mariehamn.

Autonomies in the European Union. The Special Case of the Åland Islands, 12.3.2002, Europaparlamentet, Bryssel.

Autonomy – a useful tool in the work of Peace Mediators?, 12.11.2002, Oslo.

Åland och demilitarisering i dag, 7.3.2005, Självstyrelsegården, Mariehamn, Åland.

Ålands demilitarisering och neutralisering mot bakgrund av de nya europeiska utmaningarna, 7.9.2010, Självstyrelsegården, Mariehamn, Åland.

The Åland Islands Solution – a precedent for successful international dispute settlement, 2011 Nationernas förbunds museum, Palais de Nations, Genève.

Settling International Disputes: Lessons from the Past, Challenges for the Future, Seminarium 18.1.2012 FN:s högkvarter, New York. (Utställningen The Åland Islands Solution – A precedent for successful international disputes settlement invigdes 17.1.2012.)

Ninety years after the Åland Islands Settlement – Challenges and Prospects for Peace Mediation, 19.6.2012, Genève.

90 Years of Autonomy: The Åland Example as a Tool for Resolving Conflict, 2.10.2012, Europaparlamentet, Bryssel.

The Åland Islands, a Demilitarized Zone in a New Era of Security Policy, Reykjavik, 27.11.2013. Samtidigt visades utrikesministeriets utställning ”The Åland Islands Solution: A precedent for Successful International Disputes Settlement” på universitetet och Nordens Institut.

The Åland Islands Solution: A Precedent for Successful International Disputes Settlement”, 26.5.2014. Nuuk. Seminarium och utställning.

The Åland Example and Conflict Resolution Today, 15.9.2015, Finlands representation i Bryssel.

Åland as an Example: Perspectives on Conflict Resolution and Security Co-operation, 9.2.2017, Ständerhuset, Helsingfors.

EU, Åland och framtidens säkerhetspolitiska modell, 8.5.2018, Mariehamn.

RAPPORT FRÅN ÅLANDS FRED SINSTITUT

Report from the Åland Islands Peace Institute

Ålands fredsinstitut är ett oberoende institut som arbetar med forskning, utbildning och information. Forskningen vid Ålands fredsinstitut är en central del av verksamheten och bedrivs i olika former och samarbeten. Ålands internationella särställning utgör utgångspunkten för forskningen, som därför fokuserar huvudsakligen på tre centrala komponenter: minoritetens ställning, självstyrelsefrågor samt demilitarisering och neutralisering.

Institutets verksamhet som helhet ska bidra till fredlig samhällsutveckling, fredlig konfliktlösning och konfliktförebyggande. Fredsinstitutet tillhandahåller kunskap och analys samt fungerar som en mötesplats och arena för dialog inom sina områden.

Utifrån kontinuerlig och kritisk forskning om Ålandsexemplet och dess komponenter kan fredsinstitutet bidra med aktuell kunskap och analys för de besökare från hela världen som kommer till Åland för att studera erfarenheterna på plats och få inspiration och kunskap som kan användas vid konfliktlösning, fredsprocesser och nationella dialoger.

Forskningsresultat och information om pågående projekt och seminarier sprids genom fredsinstitutets hemsida www.peace.ax, böcker och rapporter, rapportserien och den vetenskapliga tidskriften *Journal of Autonomy and Security Studies* (JASS).

REPORT FROM THE ÅLAND ISLANDS PEACE INSTITUTE
RAPPORT FRÅN ÅLANDS FRED SINSTITUT

Utgiven av Ålands fredsinstitut
Hamngatan 4, AX-22100 Mariehamn, Åland
peace@peace.ax www.peace.ax

Nr 1–2018

*Kontaktgruppen mellan
utrikesministeriet och Ålands
landskapsregering 20 år*
Susann Simolin

ISSN 1797-1845 (Tryckt)

ISSN 1797-1853 (Online)

ISBN 978-952-5265-86-6 (Tryckt)

ISBN 978-952-5265-87-3 (Online)

REPORT FROM THE ÅLAND ISLANDS PEACE INSTITUTE
RAPPORT FRÅN ÅLANDS FRED SINSTITUT

Nr 1–2016

*EU-rätten och behörighetsfördelningen
mellan riket Finland och landskapet Åland*
Anna-Lena Sjölund
ISBN 978-952-5265-81-8 (Tryckt)
ISBN 978-952-5265-82-8 (Online)

No. 2–2015

*The Åland Example Applied – a Case Study of the
Autonomous Region of Muslim
Mindanao*
Gustav Blomberg
ISBN 978-952-5265-79-8 (Tryckt)
ISBN 978-952-5265-80-4 (Online)

No. 1–2015

*Conflict Regulation through Self-Rule:
Success factors for Territorial Autonomy
Systems*
Felix Schulte
ISBN 978-952-5265-75-0 (Tryckt)
ISBN 978-952-5265-76-7 (Online)

Rapporterna kan laddas ner kostnadsfritt från
www.peace.ax eller beställas för 10 euro + porto
från Ålands fredsinstitut, Hamngatan 4,
AX-22100 Mariehamn, Åland, Finland
Tel. +358 18 15570, info@peace.ax

Nr 1–2018